

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**PIERĀDĪJUMU NODROŠINĀŠANA
PIRMS PRASĪBAS CELŠANAS TIESĀ**

Maģistra darbs

Autore: Alisa Čugainova

Studentes apliecības Nr.: ab06082

Darba vadītāja: docente Dr. iur. Daina Ose

Rīga 2020

ANOTĀCIJA

Civilprocesa likums paredz lietas dalībniekiem iespēju nodrošināt pierādījumus pirms prasības celšanas tiesā. Likums noteic kritērijus kādam jābūt pieteikumam, lai tiesa izlemtu to. Civilprocesa teorijā pierādījumu jautājums ir viens no pamatinstitūtiem, kurš atrodas patstāvīgā attīstībā. Līdz ar ko svarīgi saprast un pētīt tādu jautājumu kā pierādījums, jo svarīgi izmantojot mūsdienu tehnoloģijas, pasēt nofiksēt un saglabāt iegūtus pierādījumus.

Maģistra darbā ir aplūkotas iespējas pilnveidot pierādījumu nodrošināšanas pamatjautājumus, salīdzinot Latvijas civilprocesuālo regulējumu ar citu valstu civilprocesi, analizējot procesuālo regulējumu atšķirības un dažādos teorētiskos skatījumus.

Maģistra darba mērķis ir izprast pierādījumu nodrošināšanas pieļaujamību un to aktualitāti mūsdienu civilprocesā, kā arī veikt problēmu analīzi, lai sniegtu priekšlikumus civilprocesa normu pilnveidošanai un grozīšanai.

Atslēgas vardi: pierādījumu nodrošinājums; pagaidu pasākumi; taisnīguma princips, fakta fiksācija.

ANNOTATION

The Civil Procedure Law provides for the possibility for the parties to provide evidence before bringing an action in court. The law sets out the criteria for what an application must be in order for a court to decide. In the theory of civil proceedings, the issue of evidence is one of the basic institutions that is in independent development. Therefore, it is important to understand and study an issue such as proof, because it is important to use modern technologies to pass through and preserve the obtained evidence.

The Master's thesis considers the possibilities to improve the basic issues of providing evidence by comparing the Latvian civil procedural regulation with the civil procedures of other countries, analyzing the differences of procedural regulations and different theoretical views.

The aim of the Master's thesis is to understand the admissibility of the provision of evidence and its topicality in modern civil proceedings, as well as to perform problem analysis in order to provide proposals for the improvement and amendment of civil procedure norms.

Keywords: proof provision; interim measures; principle of fairness, fixation of fact.

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA	2
ANNOTATION	3
IEVADS.....	5
PIERĀDĪJUMA JĒDZIENS.....	8
PIERĀDĪJUMA NODROŠINĀŠNAS PAMATS UN MĒRĶIS	18
TAISNIGUMA PRINCEPS PIERĀDĪJUMU NODROŠINĀŠANĀ	22
PIETEIKUMA PAR PIERĀDĪJUMU NODROŠINĀJUMA IZLĒMŠANA	35
LĒMUMA IZPILDE UN TIESU IZPILDĪTĀJA FAKTA FIKSĒŠANA.....	50
KOPSAVILKUMS.....	60
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	62

IEVADS

Tiesas ir valsts iestāde, kurā notiek patieso lietas apstākļu noskaidrošana un attiecīgu tiesību normu piemērošana. Tiesa piemērojot tiesību normas, nodrošina taisnīgumu.¹ Lai tiesa varētu sekmīgi pildīt savu pienākumu civillietā jābūt pietiekošam pierādījumam. Līdz ar ko civilprocess nav iedomājams bez pierādījumiem un pierādīšanas procesa realizēšanas, kas veicina civiltiesiskā strīda pareizu izšķiršanu.

Publiski pieejamā datubāzē ir atrodams Civilprocesa likums², kurš ir viens no viss biežāk grozītiem likumiem Latvijas Republikā. Likums grozīts un papildināts, kā arī veiktas izmaiņas saistībā ar Satversmes tiesas spriesto. Tāpat civiltiesisko attiecību daudzējādība rada nepieciešamību pilnveidot, optimizēt normatīvo regulējumu atbilstoši mūsdienu sabiedrības prasībām par civiltiesisko strīdu ātrāku izšķiršanu tiesā un nepārtrauktām izmaiņām tehnoloģijas jomā. Neskaties uz visiem likuma grozījumiem, tomēr viss nav ierakstīts likumā un viss arī nav jāraksta likumā.

Nenoliedzami, ka katra nacionālā valsts ir tiesīga patstāvīgi lemt par tiesvedības realizēšanas kārtību un gaitu tiesā, tajā skaitā noteikt pieļaujamos pierādīšanas līdzekļus, pierādīšanas procesa pamatprincipus un pierādījumu novērtēšanas kritērijus, tomēr mūsdienīga pasaule ievieš savus nosacījumus. Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošana aizvien vairāk ienāk katra indivīda dzīvē. Tādējādi ar tehnoloģijas attīstīšanu tik palielinājās iespēja pierādīt savas "atstātās pēdas" šajā vidē. Tajā pat laikā pastāv lielākā iespēja "nozaudēt" tādus pierādījumus. Lai nepieļautu ziņu sagrozīšanas vai nozaudēšanas risku Civilprocesa likums paredz iespējamam prasītājam nodrošināt pierādījumu pirms prasības celšanas tiesā.

Civilā tiesvedība ir galvenā tiesību aizsardzības forma ko izmanto fiziskas un juridiskas personas savu privāto interešu aizsardzībai. Civillietā prasītājs iesniedz prasību tiesā un norāda gan faktus, gan juridiskos tiesvedības pamatus. Tiesvedība visās civillietās notiek pēc vienotas procesuālās kārtības. Izņēmumi ir atsevišķu kategoriju civillietās, kuru izskatīšanas kārtībā noteikti izņēmumi un atšķirības no vienotās procesuālās kārtības.

Likumā "Par tiesu varu" 1.panta ceturtajā daļā norādīts, ka "katrai personai ir tiesības uz tiesas lietas iztiesāšanu likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā."³ Tādējādi tiesvedība aptver

¹ Satversmes tiesas 2003.gada 4.februāra spriedums lietā Nr. Nr.2002-06-01, secinājumu daļa 2.4. punkts; Satversmes tiesas 2015.gada 12.novembra spriedums lietā Nr. 2015-06-01, 11.1. punkts

² Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 23.03.2020.].

³ Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1992. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=t62847> [aplūkots 29.03.2020.]

tiesas procesa kārtību no pieteikuma saņemšanas tiesā līdz tiesas galīgā nolēmuma pieņemšanai. Šī kārtība reglamentēta procesuālā likumā un iedalās noteiktās procesa stadijās.

Procesam tiesā jābūt gan kvalitatīvam, gan arī ātram, lai palielinātu personu uzticību tiesai. Tiesas pienākums ir profesionāli spriest taisnīgu tiesu, ievērojot likumības, vienlīdzības un līdztiesības principus. Savukārt, lai tiesai spriestu tiesu nepieciešami pierādījumi, jo tikai ar to palīdzību iespējams sasniegt taisnīgumu. Normatīvais regulējums lietas dalībniekiem dod iespēju ne tikai iesniegt pierādījumus, bet arī lūgt tiesu nepieciešamības gadījumā nodrošināt pierādījumu.

Maģistra darba tēma "Pierādījumu nodrošināšana pirms prasības celšanas" šķiet īpaši interesanta un aktuāla laikā, kad mūsdienu civiltiesiskās attiecības iziet ārpus noteiktas valsts robežām, līdz ar to padarot arī civilprocesu daudz starptautiskāku. Tehnoloģijas progress būtiski mainīja pierādījumus, it īpaši rakstveida pierādījumi ir ieguvuši jaunas formas. V.Bukovskis savā Civilprocesa mācību grāmatā kā rakstveida pierādījumu nesēju min papīru, audeklu, ādu, koku, metālu vai akmeni.⁴ Pašreiz spēkā esošā Civilprocesa likuma 110.panta redakcija ir būtiski atšķirīga no pirmskara Latvijas Civīlprocesa likuma⁵ definējuma, paredzot, ka par rakstveida pierādījumiem uzskata ziņas par faktiem, kuriem ir nozīme lietā, un šīs ziņas ar burtu, ciparu un citu rakstisku zīmju vai tehnisku līdzekļu palīdzību ierakstītas dokumentos, citos rakstos, kā arī attiecīgās ierakstu sistēmās (audio, video magnetofonu lentēs, datoru disketēs u.c.).⁶ Līdz ar ko var secināt, ka tagad nepastāv (gandrīz nepastāv) lielāka daļa no V.Bukovska norādītajiem rakstveida pierādījumiem. Savukārt, ir jaunas formas (piemērām, elektroniski dokumenti) un šobrīd nav precīza likuma regulējuma, kas tiesām ļautu pieņemt un izvērtēt elektroniska rakstura informāciju kā pierādījumu lietā.

Tēmas izvēlē saistīta ar to aktualitāti, šobrīd Latvijā praktiski nav darbu, kuros tiek pētīts jautājums par pierādījumu nodrošināšana civillietās pirms prasības celšanas. Tā kā pierādīšanas institūts aizņem vienu no galvenajām lomām civilprocesā un to pilnveidošana ir neatņemam sastāvdaļa. Pilnvērtīgi izstrādāta pierādīšanas bāze ir priekšnosacījums veiksmīgam visam tiesvedības procesam.

Pierādījums vienmēr bijis un ir viens no vislielākajām vērtībām, lai veiksmīgi plānotu un vinnētu tiesvedību. Tikai pamatojoties uz pierādījumu, ko iesniedz katra no pusēm izpildot visas procesuālās darbības, tiesa var dziļi un vispusīgi izskatīt lietu un pieņemt taisnīgu un likumīgu nolēmumu. Pierādījumu daudzveidību un tehnoloģijas progress veido savu

⁴ Bukovskis V. Civilprocesa mācību grāmata.R., Autora izdevums, 1933, 390. lpp.

⁵ Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi, Tiesu palātas Civildepartamenta priekšsēdētājs T.Zvejnieks u.c., Rīga, 1939.

⁶ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 23.03.2020.].

pierādījumu klāstu, līdz ar ko veidojas nepieciešamība tos saglabāt, fiksēt un pareizi iesniegt tiesai.

Autore uzskata, ka šis jautājums Latvijā ir aktuāls, jo pasaulē šobrīd strauji mainās. Šobrīd cilvēki daudz laika pavada pie datora un var būt ierobežots pārveidošanā, bet vajadzība fiksēt kādu faktu nav nozaudēta, līdz ar ko šajā jomā ir iespēja attīstīties.

Maģistra darba mērķis ir izprast pierādījumu nodrošināšanas pieļaujamību un to aktualitāti mūsdienu civilprocesā, kā arī veikt problēmu analīzi, lai sniegtu priekšlikumus civilprocesa normu pilnveidošanai un grozīšanai.

Darbā tiek izmantotas: salīdzināšanās, analītiskā, gramatiskā un sistemātiskā metode. Salīdzināšanas metode tiek izmantota, lai analizētu atsevišķas civilprocesa doktrīnas. Analītiskā metode pielietota, lai izpētītu jēdzienu izpratni un to saturu. Gramatiskā metode, sistēmiskā metode un teleoloģiskā metode tika izmantota izstrādājot priekšlikumus Latvijas Civilprocesa likuma grozījumiem, analizējot izteiktā priekšlikuma vietu un sistēmisko raksturu civilprocesa regulējumā.

Darba uzdevumi ir veikt apzināto problēmu analīzi un izteikt priekšlikumus par teorētisko jautājumu pilnveidošanu un analizēt tiesu praksi pierādījumu nodrošināšanas normu piemērošanā, kā arī izvērtēt kritērijus pierādījumu nodrošināšanā. Darbā pirmajā daļā tiek atklāts pierādījumu jēdziens tiks apskatīti vispārīgie jautājumi par pierādījumiem, otrā daļā ir vērtīta pierādījuma nodrošināšanas struktūrai. Trešā daļā autore analizē obligātās sastāvdaļas, kas būtu nepieciešami, lai nodrošinātu pierādījumu un kādi tie varētu būt.

PIERĀDĪJUMA JĒDZIENS

Visas procesuālās tiesības, tostarp arī civilprocesuālās, pieder pie publiskajām tiesībām.⁷ Civilprocesa tiesvedība sastāv no vairākām secīgām stadijām, kuras kopumā veido civilprocesa sistēmu. Stadijas var būt obligātas un fakultatīvas. Civilprocess sastāv no trīs tiesvedības veidiem: prasības tiesvedība, sevišķā tiesāšanās kārtība un saistību izpildīšana bezstrīdus kārtībā.

Kā norādījis profesors V.Bukovskis civilprocess ir likumā noteiktā formālā lietas vešanas kārtība, kas jāievēro tiesai un pusēm, pārbaudot civillietā pušu civilās tiesības, gan prasības, gan beidzot sevišķā procesa kārtībā.⁸

Tādējādi Civilprocesa likums piešķir personai tiesības savas aizskartās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses aizstāvēt likumā paredzētajā kārtībā. Vienlaikus likums uzliek par pienākumu ievērot tajā noteikto tiesību aizsardzības procesuālo kārtību. Tas apstāklis, ka tiesības ir aizsargājamās noteiktā procesuālā kārtībā, liedz personai vērsties tiesā tādā veidā, kāds likumā nav paredzēts.⁹

Ar formālu lietu vešanas kārtību jāsaprot tie noteikumi un tās formas, kas stingri jāievēro iztiesājot lietu. Šie noteikumi ir svarīgi, jo pasargā puses no tiesas patvaļas, ievest noteiktu paradzēšanu un nepieļauj haosu lietas izskatīšanas gaitā. Līdz ar to, Civilprocesa likums mūsdienās, ievēš skaidru un saprotamu procesa virzību.

No procesuālajiem likumiem izriet, ka tiesa, pieņemot nolēmumus, taisnīguma principa ietvaros dod procesa dalībniekiem pienācīgu iespēju izteikt savu viedokli un iesniegt pierādījumus. Tiesas pienākums, izskatot lietu, ir noskaidrot objektīvo patiesību, kas bez lietas dalībnieku iesniegtajiem pierādījumiem būs neiespējams.

Civilprocesā tiesa ir neitrāla, kam galvenais iemesls ir tas, ka abas puses lietā, parasti, ir fiziskas vai juridiskas personas un līdz ar to tām ir nosacīti vienādas iespējas pašiem ievākt pierādījumus. Tiesa nevar paust personisko attieksmi pret kādu no lietas dalībniekiem.

Neskatoties uz to, ka tiesa ir neitrāla, tomēr Civilprocesa likums paredz iespēju, ka lietas dalībnieks ar tiesas palīdzību, var nodrošināt pierādījumus, lai pēc tam vērsties tiesā ar prasība pieteikumu.

Tātad personas subjektīvo tiesību īstenošana notiek procesuālo tiesību normās noteiktajā kārtībā, kā tas vispārīgi norādīts Civilprocesa likuma 1.pantā. Turklāt šo tiesību

⁷ Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 24.lpp.

⁸ Bukovskis V. Civilprocesa mācību daļa. Rīga: Autora izdevums, 1933, 332. lpp

⁹ Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 9.punkts.

īstenošana ir tieši atkarīga no tā, vai nepastāv kāds no Civilprocesa likuma 132.panta pirmajā daļā minētajiem pamatiem, kas izslēdz tiesvedību.

Savukārt secinājumus par lietas būtību tiesa nevar izdarīt, nenoskaidrojot, vai noticis tiesību aizskārums, iestājušās juridiskās sekas, pastāv noteikti apstākļi, uz kuriem persona pamato savus prasījumus. To var panākt pamatojoties uz pierādījumiem un pierādīšanu. Tiesu pierādīšanai jānotiek stingrā atbilstībā procesuālajā likumā noteiktajām prasībām. Šīs prasības izvirzītas kā lietas dalībniekiem, tā arī tiesai.¹⁰

Tiesību doktrīnā norādīts, ka civiltiesiskajā strīdā pusēm ir pretējas intereses un viedokļi un katra puse cenšas pārliecināt tiesu par noteiktu tiesisko attiecību un juridiski nozīmīgu faktu esamību vai neesamību. To var panākt ar pierādījumiem un pierādīšanu.¹¹ Tāpēc tikai aktīvas lietas dalībnieka, īpaši prasītāja, darbības pierādījumu vākšanā var nodrošināt tiesu ar nepieciešamiem pierādījumiem. Personai, kura vēršas tiesā, lai atrisinātu kādu civiltiesisku strīdu un aizstāvētu savas tiesības ir jāapzinās, ka ir jāpamato faktu esamība vai neesamība.

Kā arī norādījis profesors V. Bukovskis, process ir divu pušu cīņa, kurā uzvar tā puse, kas tiesas priekšā pierāda savu taisnību ar iesniegto pierādījumu palīdzību. Tādā kārtā pierādīšanas mērķis ir noskaidrot tos faktiskos, patiesos apstākļus, uz kuru pamata tiesai, piemērojot tiem attiecīgās normas, jātaisa savs spriedums.¹²

Pēc autores domām, lai varētu izprast pierādījuma nodrošināšanas būtību pirms prasības celšanas un nozīmi civilprocesā, svarīgi ir pievērst uzmanību tādiem jēdzieniem kā pierādījums un fakts skaidrojumiem, kā arī un atklāt tos būtību.

Latvijas Republikas Civilprocesa likuma 15.nodaļā ir noteikti vispārīgie noteikumi par pierādījumiem un 16.nodaļā ir veltīta pierādījumu nodrošināšanai.

Pierādījums kā jēdziens ir sastopams dažādās zinātnes nozarēs, tam piemīt filozofiska un loģiska daba. Katrā zinātnē jēdzienam izdalītas būtiskās prasības attiecībā uz to, ko uzskatīt par pierādījumu un kādi tam ir raksturīgie kritēriji.

Cilvēki, kuri nav saistīti ar jurisprudenci ar pierādījumu saprot argumentu un loģisku secinājumu ķēdi, kas var novērst līdz kādam slēdzienam.

Vārdnīcā jēdzienu “pierādījums” (proof, evidence) iztulko – to, ar kuru kaut kas tiek pierādīts.¹³ Savukārt pamatots (well-founded, valid, reasonable) ir tāds, ko var pierādīt, apstiprināt ar faktiem, pierādījumiem, ko var motivēt.¹⁴ Latvijas Zinātņu akadēmijas terminu

¹⁰ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.170.lpp.

¹¹ Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 62.lpp.

¹² Bukovskis V. Civilprocesa mācību daļa. Rīga: Autora izdevums, 1933, 331. lpp.

¹³ Likumdošanas aktu terminu vārdnīca/sast. Krauklis V., Ūķis G., Krauklis J. R. SENDERS R. 1999. 326.lpp.

¹⁴ Ibid, 300.lpp.

datubāzē termins pierādījums ir skaidrots, ka jebkāda veida apliecinošs vai pierādošs materiāls (lieta), ko puses atbilstoši juridiskajām procedūrām uzrāda tiesai, izmantojot lieciniekus, datu ierakstus, dokumentus, lietiskus pierādījumus, konkrētus priekšmetus u.c., lai pārliecinātu tiesu vai zvērinātos par savu argumentu patiesumu.¹⁵

Līdz ar ko tiesā jāsniedz pierādījumus, kuri pamato konkrēto juridisko faktu vai apstākli, lai tiesa varētu sniegt konstatēto apstākļu juridisko novērtējumu nolēmumā.

Aplūkojot antīko domātāju gara darbus autore secinājusi, ka mūsu dzīves svarīgākās parādības tika izpētītas un aprakstītas vēl Antīkas pasaulē. Tā pēc Senā Grieķa filozofa Aristoteļa domām visraksturīgākā cilvēka iezīme ir prasme pierādīt¹⁶. Savukārt viņa skolotājs Platons norādījis, ka pierādījums ir patiess prātojums, kas pamatojas uz slēdzienu.¹⁷ Abi filozofi ar pierādījumu saprata nevis kādu ķermenisku lietu vai notikumu, bet gan intelektuālu procesu – cilvēka prātojumu. Tātad pierādījuma būtība ir cieši saistīta ar cilvēka dabu un viņa prāta spējām un tas ir saistīts ar oratora mākslu, kas bija ļoti attīstīta tajā laikā. Orators varēja pierādīt savu taisnību ar izteikuma palīdzību veidā. Aristotelis un Platons izskaidroja pierādījuma jēdzienu tā visplašākajā kontekstā un viņu skaidrojams vairāk nodarītu pie jēdzienā – pierādīšana. Savukārt tiesībām attīstoties, mantiskās attiecības un tiesības sāka tikt piefiksētas ar apliecināšanu dokumentu un citu līdzekļu palīdzību, parādījās arī nepieciešamība pēc ticamākiem pierādījumiem, nevis vairs tikai aizraujošām runām. Mūsdienās, tiesas procesā ir galvenais ir pierādījums, proti, fiziska lieta, nevis smukas un garas runas.

Savukārt loģikas zinātnē pierādījumu izmanto vairākas nozīmes: pierādījums kā fakts, ar kuru pamato savu pozīciju, “pierādījums” kā informācijas avots par faktiem (hronikās, aculiecinieku stāsti, atmiņas t.l.), pierādījums kā domāšanas process, loģisks process, kas pamato viena sprieduma patiesumu ar citu sprieduma palīdzību.¹⁸ Pierādījumi - tie ir dati (ziņas) par faktiskajiem apstākļiem.¹⁹

Dr. h. filoz. prof. I. Vedins secina, ka pierādījums ir domāšanas process, kurā sprieduma patiesums tiek loģiski pamatots ar citiem patiesiem spriedumiem.²⁰ Savukārt Maskavas Valsts Universitātes Filozofijas fakultātes profesors Anatolijs Starčenko norāda, ka pierādījums ir

¹⁵ Akadēmiskā terminu datubāze Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=pier%C4%81d%C4%ABjums&list=pier%C4%81d%C4%ABjums&lang=LV> [aplūkots 27.12.2019]

¹⁶ Vedins I. Loģika. – Rīga: Avots, 1998., 360. lpp.

¹⁷ Платон. Определения. Диалоги. – Москва: Мысль, 1986., стр. 433.

¹⁸ Демидов И.В. Логика: Учебное пособие для юридических вузов / Под ред. доктора философских наук, проф. Б.И. Каверина. - М.: Юриспруденция, 2000. - 208 с.

¹⁹ С.С.Алексеев. Право: азбука - теория - философия: Опыт комплексного исследования. - М.: Статут, 1999. - с. 120.

²⁰ Vedins I. Loģika. – Rīga: Avots, 1998., 360. lpp.

loģisks paņēmiens, kas pamato kāda sprieduma patiesumu ar citu spriedumu palīdzību, kuru patiesums ir noskaidrots.²¹

Tādējādi pierādījuma jēdziens aplūkojams plašākā nozīmē – kā cilvēka prātojums un šaurākā nozīmē – kā loģikas likumiem pakārtots domāšanas process (loģikas pierādījums).

Civilprocesa likuma 97.panta pirmā daļa noteic, ka tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārlicības, kas pamatota uz tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem.

Lietas faktisko apstākļu noteikšana tiek īstenota ar pierādījumu palīdzību. Tiesa noskaidro lietas faktiskos apstākļus, lai pierādītu faktu. Nolēmumā tiesa (tiesnesis) pierādījumus novērtē ievērojot arī loģikas likumus (loģiskie pierādījumi ir drīzāk abstraktās tēzes). Loģikas likumi ir savrīgi civilprocesā pierādījumu novērtēšanas procesā, kā arī skatot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas. Novērtēšana ir domāšanas process, kura ietvaros tiesa iesniegtos pierādījumus novērtē un sniedz savu atziņu tiem nolēmumā.

Latvijas Republikas Civilprocesa likum 92.pantā ir legāļdefenicija ļauj noskaidrot tiesas pierādījumu būtiskas īpatnības un norāda, ka pierādījums ir fakts.

Termins “fakts” ir sastopams dažādās zinātnes nozarēs vārdnīcās izskaidrots kā reāls, paties atgadījums, objektīvs notikums, parādība, rezultāts.²² Fakts ir pagātnes notikums²³, bet tas tiek materializēts, piemēram, dokumentā vai apliecināts mutiski (paskaidrojumi, liecības)²⁴ un par kuru būtu iesniedzami pierādījumi.

Tāpat persona, kura ir vērsusies tiesā, lai aizsargātu savas aizskartās tiesības, vai ar likumu aizsargātās intereses, atsaucas uz juridiski nozīmīgiem faktiem²⁵, kurus persona izklāsta tiesai, kas attiecīgi šos faktus novērtē un izmanto, lai nonāktu pie tiesiskā strīda taisnīgas noregulēšanas. Termins „juridiskie fakti” tiek saistīti ar tiesību normās paredzētiem apstākļiem, kas nodibina, groza vai izbeidz tiesiskās attiecības.²⁶ Tiesības un pienākumi nerodas paši no sevis, to rašanos, izmaiņas un izbeigšanos likums saista ar konkrētu juridisko faktu iestāšanos. Tieši šie fakti veido tiesisko pamatu jebkurām civiltiesiskajām attiecībām. Tādēļ, lai risinātu

²¹ Гражданский процесс. Курс лекций, читанных профессором Ю.С.Гамбаровым. 1894-1895 ак.г.; Citēts pēc: Гражданский процесс. Хрестоматия. Под редакцией М.К.Треушникова. – Москва: Городец, 2005., стр. 344.

²² Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs, Rīga, Nordik, 1998., 72.lpp.

²³ Fakts - (lat. factum padarītais) - Jebkurš reāls notikums; reālās īstenības parādība. sk. <https://lv.oxforddictionaries.com/skaidrojums/fakts>, [aplūkots 12.10.2019.]

²⁴ Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2003. 63.lpp.

²⁵ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs. Prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.170.lpp.

²⁶ Ibid, 72.lpp

strīdus tiesiskās attiecībās, tiesai ir jānoskaidro, kādi juridiski nozīmīgi fakti patiesībā bija notikuši. Šāda faktu un apstākļu noskaidrošana vai izzināšana tiek nodrošināta, izmantojot pierādījumus.

Civilprocesā jēdziena pierādījums izpratne ar cieši saistīta ar valdošās tiesības doktrīnu. Atkarībā no laikiem par pierādījumu uzskatīja: faktus, ziņas (datus, informāciju) par faktiem, faktiskās ziņas (faktiskos datus) un konkrētus pierādīšanas līdzekļus – liecības, dokumentus, lietiskos pierādījumus u.tml.

Šobrīd tiesību doktrīnā atzīts, ka vispirms pierādījumi ir ziņas par faktiem, proti, viens no informācijas veidiem. Ziņas par konkrētu faktu ir šī fakta izpausmes veids. Fakts ir pagātnes notikums, bet tas tiek materializēts, piemēram, dokumentā vai apliecināts mutiski (paskaidrojumi, liecības).²⁷

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 92.pantu pierādījumi ir ziņas, uz kuru pamata tiesa nosaka tādu faktu esamību vai neesamību, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā. Ziņas kā informācija par faktiem parasti objektīvā formā atrodams dokumentos, citās ķermeniskās lietās vai arī iegūstamas no liecinieku liecībām, ekspertu atzinumiem, pušu paskaidrojumiem, kas satur ziņas par faktiem. Savukārt ziņas (informāciju) saturošais avots saucams par pierādīšanas līdzekļi.²⁸

Igaunijas civilprocesa kodeksa 229. panta pirmajā daļā ir norādīta šāda pierādījumu definīcija: Pierādījumi civillietā ir jebkura informācija, kas ir iesniegta šajā likumā paredzētajā procesuālajā formā un uz kuru pamata tiesa, ievērojot likumā noteikto kārtību, konstatē to faktu esamību vai neesamību, uz kuriem balstās pušu prasījumi un iebildumi, kā arī citus faktus kas attiecas uz lietas taisnīgu izskatīšanu.²⁹

Šī paša panta otrajā daļā ir noteikts, kāda veida informācija dokumenti, un cita veida pierādījumi, var tikt uzskatīti par pierādījumiem civilprocesa kodeksa izpratnē un tikt izmantoti, izskatot lietu. Otrā daļa ir izteikta šādi: “Pierādījumi var būt liecinieku liecības, dalībnieku rīcības procesa gaitā, kuras tika sniegtas dodot zvērestu, dokumenti, lietiskie pierādījumi, inspekcijas un ekspertu viedoklis. Prasības tiesvedībā tiesa var pieņemt arī citus pierādījumu veidus, tai skaitā arī lietas dalībnieka apgalvojumus, kas netika doti zem zvēresta, un atzīt tos par pietiekamiem, lai pierādītu kādus faktus lietā.”³⁰

²⁷ Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Rīga, Tiesu namu aģentūra. 2003. 63.lpp.

²⁸ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa) otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.K.Torgāna zinātniskākajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 325.lpp.

²⁹ Igaunijas Republikas Civilprocesa likums. Pieņemts 20.04.2005. Pieejams <https://www.riigiteataja.ee/akt/13261659> [aplūkots 30.01.2020]

³⁰ Ibid.

Šī definīcija atšķiras no Latvijas Republikas Civilprocesa 92.pantā ierakstītās definīcijas ar to, ka tā ir plašāka un ietver sevī ne tikai pierādījumu iesniegšanas mērķi, bet arī norāda uz to iesniegšanas formu, kuras neievērošanas rezultātā iesniegtā informācija var netikt vērtēta kā pierādījumi un noraidīta, kā informācija, kas attiecas uz lietu, bet nav pieļaujama procesa ietvaros.

Vācijas civilprocesa kodeksā³¹ nav ierakstīta konkrēta pierādījumu definīcija, taču ir strikti noteikti pierādījumu forma un veidi, kādus var iesniegt katrā konkrētajā lietu kategorijā. Var secināt, ka izpētajos likumos ir vienota izpratne un regulējums par pierādījumiem kā tādiem. Pat, ja nav likumā nav noteikts, kāds princips, kas ir saistīts ar darbībām ar pierādījumiem, tad šis princips ir nostiprinājies valsts tiesībās ar judikatūras palīdzību.

Tā kā jēdziens pierādījums vairāk saistīts ar tiesību teoriju, tad būtu apskatāmie tiesību doktrīnas, kuros pierādījumi gan kā ziņas (informācija), gan kā līdzeklis, gan varētu būt sajaukts tādu jēdzienu kā pierādīšana (darbība). Latvijas civilprocesa zinātnieku darbus sastopas šo jēdzienu sajaukšana.

Tomēr, pētot pierādījuma jēdziena dažādās izpratnes, jāatzīst, ka atsevišķos avotos tiesību zinātnieki uzsver jēdziena „pierādījumi” divējādo izpratni, saprotot vienlaicīgi gan pierādīšanas līdzekļus, gan arī noteiktus pierādāmos faktus, uzskatot šo duālismu par pašsaprotamu un jēdziena atšķirīgo izpratni viegli konstatējamu no jēdziena lietošanas konteksta.

Pierādīšanas process tiesas spriešanā ir specifisks. Pierādījumi civilprocesā uzskatītas kā līdzeklis tiesas izziņāšanai par lietas faktiskiem apstākļiem.

Tā Profesora V.Bukovska atziņas var konstatēt jēdzienu pierādījums un pierādīšana jaukšanu, jo profesors norāda, ka pierādījumi ir tie līdzekļi, ar kuriem puses pārliecina tiesu par zināmu apstākļu esamību vai neesamību.³² Ar jēdzienu „līdzeklis” tiek saprasts paņēmiens, rīcības veids (kā) sasniegšanai, realizēšanai.³³ Tā kā ir izmants jēdziens “līdzeklis” tad ir saprotams, ka norādītas definīcijas satur atklāj jēdzienu “pierādījums” kā darbību, līdz ar ko jaukts ar pierādīšanas līdzekli.

Dainas Oses promocijas darbā³⁴ norādīts, ka visai precīzu viedokli par pierādījuma jēdziena saturu ir sniedzis Krievijas civilprocesuālists M.Treušņikovs, norādot, ka tiesu pierādījumi ir ziņas par faktiem, kuras ir attiecināmas, spējīgas tieši vai netieši apstiprināt

³¹ Zivilprozessrecht, ZPO (Vācijas Civilprocesa kodekss). Pieejams https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html#p1384 [aplūkots 19.12.2019]

³² Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata, Rīga, 1933., 352.lpp.

³³ Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs, Rīga: „Nordik”, 1998., 145.lpp.

³⁴ Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs, R., 2012. Pieejams: <https://dspace.lu.lv>

nozīmīgumu civiltiesiskā strīda izšķiršanai, izteiktas stingri noteiktā procesuālā formā, iegūtas un izzinātas stingrā procesuālā kārtībā.³⁵ Šajā definējumā ir ietvertas būtiskākās pamatprasības, kādas ir izvirzāmas pierādījumam, t.i., attiecīgā informācija ir saistīta ar pierādāmiem apstākļiem, tai ir nozīme lietā, lai izšķirtu civiltiesisko strīdu, tā ir ietverta civilprocesa likumā regulētajā pierādīšanas līdzeklī un pārbaudīta tiesās sēdē civilprocesā noteiktā kārtībā.³⁶

Arī krievu civilprocesuālists E.Devickis ir atzīmējis, ka pierādījumu priekšmeta pareiza noteikšana optimizē visu tiesvedības procesa norisi, padara to organizētu un rezultatīvu.³⁷ Pareiza pierādīšanas priekšmeta un tā robežu noteikšana pasargā tiesu no lieku un nevajadzīgu darbību veikšanas. Jāatzīmē, ka arī jautājums par pierādījumu attiecināmību risināms, ņemot vērā pierādīšanas priekšmetu un tā robežas. Lietas materiāli, kuri satur ziņas par faktiem, kuriem nav nekādas nozīmes lietas izspriešanā, nav attiecināmi uz lietu un nav uzskatāmi par pierādījumiem.

Tā kā fakta atspoguļošana var notikt ļoti dažādi, bet “identitāte dialektiskās loģikas izpratnē neizslēdz atšķirības starp identificējamām prasībām: visos gadījumos saturs ir viens un tas pats (tas ir fakts), bet tiem piemīt dažādas formas”.³⁸ Šī atziņa ir par pamatu koncepcijai, ka pierādījumi ir fakti un nevis ziņas par faktiem. Koncepcija ir attiecināma uz tādu gadījumu, kad starp faktu un tā izpausmes formu nav atšķirību.

Tiesas procesā jāpierāda konkrēta fakta (cilvēka darbība vai bezdarbība, notikums) esamība vai neesamība, ar kuru likums saista rašanos, maiņu vai tiesisko attiecību izbeigšanu.

Savukārt, trešā koncepcija kā pierādījums ir faktiskās ziņas ir nostiprināts Krievijas Civilprocesa kodeksā. Ar jēdzienu faktiskās ziņas tiek domāti, gan fakti, gan ziņas par faktiem un arī ar likumu noteikti pierādīšanas līdzekļi.³⁹

Apkopojot minēto autore secina, ka par pierādījumiem kalpo tieši ziņas par faktiem, informācija par tiem, bet nevis loģiski argumenti, pieņēmumi par strīdu. Pierādījuma jēdziens aptver gan pierādošos faktus, gan ziņu avotus par šiem faktiem - dokumenti, akti, liecinieku liecības.

Iesniedzot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu, pieteicējs var lūgt nodrošināt tikai ziņas avotu, proti, dokumentu, aktu vai liecinieku liecības. Šobrīd likumā norādīts, ka pieteicējam jānorāda faktus, kuru pierādīšanai šie pierādījumi nepieciešami. Praksē sastopas

³⁵ Треушников М.К. Судебные доказательства. Москва: ОАО «Издательский дом «Городец», 2004, с.73.

³⁶ Dainas Oses promocijas darbs “Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā”, Rīga, 2013.

³⁷ Девицкий, Э.И. К вопросу о понятии предмета доказывания в российском гражданском процессе/Академический юридический журнал № 4 (6) (октябрь - декабрь), 2001 г. Pieejams: [http:// izpi.ru/aum.php?n=12](http://izpi.ru/aum.php?n=12) [aplūkots 20.03.2020.]

³⁸ Dombrovskis R. Pierādījumu izpratne kriminālprocesā // Administratīvā un kriminālā justīcija, 2000, Nr.1, 43.-44.lpp.

³⁹ Коршунов Н.М., Мареев Ю.Л. Гражданский процесс: учебник для вузов. – М.: Норма, 2004. с.167.

gadījumi, kad tiek jaukta pierādījumu nodrošināšana, ar pierādījumu vākšanu vai prasības nodrošinājumu. Līdz ar to, pēc autora domām jāveic grozījumus likumā papildinot Civilprocesa likuma 99.panta 3.punktu ar vārdiem “ziņas par faktiem”. Proti, izteikt likumu tādā redakcijā “Pieteikumā par pierādījumu nodrošināšanu norāda ziņas par faktiem, kuru pierādīšanai šie pierādījumi nepieciešami”.

Savukārt pierādīšanas līdzekļi ir likumā noteikti pierādījumu avoti, kuri satur ziņas par faktiem. Latvijas Civilprocesa likumā nav noteiktā panta, kurā būtu uzskaitīti pierādīšanas līdzekļi, bet tie ir norādīti likumā.

Pieteikuma par pierādījuma nodrošināšanu iesniegšana ir Civilprocesa likumā nostiprināta personas tiesība vērsties tiesā pēc palīdzības, lai nofiksētu esošo pierādījumu, to ziņu par faktu, kas būs turpmāk nepieciešama, prasības celšanas gadījumā.

Tiesu doktrīna atklāts kā var izpausties pierādījumu nodrošināšana, proti, tā var izpausties 1) liecinieku nopratināšanā, 2) eksperta atzinuma iegūšanā, objekta apskatē tā atrašanās vietā, 4) dokumentu un lietisko pierādījumu apskatē un izņemšana, 5) noteiktu lietu atrašanās un šī fakta fiksēšanā⁴⁰. Tādējādi iespējamajam prasītājam jālūdz tiesu nodrošināt tādus pierādījumus pirms prasības celšanas, kas atbilst noteiktām kriterijām.

Latvijas Republikas Civilprocesa likuma 97.pantā ir ietverts brīvās pierādījumu novērtēšanas princips. Tādējādi pamatā visam ir subjektīvais faktors, racionālā domašana un puses spēja argumentēt, lai pārliecinātu tiesu. Līdz ar ko iesniedzot pieteikumu par pierādījuma nodrošināšanu prasītājam jānorāda tādi argumenti, kas pārliecinātu tiesu, jo tiesnesis pierādījumu novērtēšanā nav ierobežots ar likumā noteiktajiem pierādījumu pieļaujamības un attiecināmības kritērijiem. Minētos kritērijus tiesnesis var interpretēt ne tikai tā, kā tie ir ierakstīti likumā, bet arī ņemot vērā savas amata darbības un dzīves laikā iegūtās pieredzes ietvaros. Tātad tiesa pieiet katrai izskatāmajai lietai individuāli, jo pierādījumi un to novērtēšana katrā lietā var atšķirties. Tiesa ņem vērā ne tikai jēdziena “pierādījums” juridisku nozīmi, bet arī tā loģisku dabu.

Tiesai civilprocesā, lai pieņemtu taisnīgu nolēmumu ir nepieciešami pierādījumi un to nodrošina lietas dalībnieki, kuriem ir pierādīšanas pienākums. Atšķirībā no kriminālprocesa, civilprocesā tiesai nav pierādījumu vākšanas iniciatīva un tiesa cenšas neiejaukties pušu pierādījumu iesniegšanā, vai arī norādīt pusēm, kādi pierādījumi būtu jāiesniedz, jo tas būtu pretēji civilprocesā nostiprinātajiem vienlīdzības un sacīkstes principiem. Sasaistot materiālās

⁴⁰ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa) otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.K.Torgāna zinātniskākajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 275.lpp.

normas faktu sastāvā norādītos apstākļus ar lietā iesniegto pierādījumu izvērtējumu, tiesa iegūst civiltiesiskā strīda taisnīgai atrisināšanai nepieciešamo informāciju.⁴¹

Civilprocesā pierādījumu meklēšanā un savākšanā galvenokārt ir lietas dalībnieku uzdevums, tomēr tiesai ir noteiktas tiesības šajā jautājumā.

Pierādīšana civilprocesā vienkāršoti var definēt kā tiesas pārliecināšanu par to faktu esamību vai neesamību, uz kuriem puses pamato savus prasījumus vai iebildumus.⁴²

Izvērstāk tā būtu apskatāma kā normatīvi reglamentēta un loģiski pamatota tiesas un lietas dalībnieku darbība, kas vērsta uz pagātnes apstākļu izzināšanu pierādījumu novērtēšanas procesā, noskaidrojot nozīmīgus juridiskos faktus pierādīšanas priekšmeta noteiktajās robežās.⁴³

No šīs definīcijas ir skaidri redzama pierādījumu izšķirošā loma lietas apstākļu noskaidrošanā. Tas izriet arī no Civilprocesa likuma 8. panta pirmās daļas, kas nosaka, ka tiesa noskaidro lietas apstākļus, pārbaudot pierādījumus, kuri iegūti likumā noteiktajā kārtībā. Lietas dalībniekiem nepietiek kaut ko vienkārši apgalvot, tāpēc ir nepieciešami pierādījumi, kas viņu apgalvojumus apstiprina.

Tāpat pierādīšana likumā ir reglamentēts process, kurā skaidri noteikts kas lietas dalībniekam jāpierāda (pierādīšanas priekšmets), kad pierādījumi jāsniedz tiesai (procesuāli termiņi), kādā kārtībā pierādījumi jāsniedz un kam jāsniedz (pierādīšanas subjekts). Tā D.Oses promocijas darbā⁴⁴ atzīts, ka Latvijas Civilprocess kā tiesību zinātne savstarpēji norobežo divus jēdzienus, ar pierādīšanas līdzekļiem saprotot tikai normatīvajos aktos noteiktos pierādīšanas avotu veidus, kādus lietas dalībnieki var izmantot pierādīšanas procesā, bet ar tiesu pierādījumu starpniecību tiek konkretizēts puses izvēlētais vai tai pieejamais ziņu avots noteiktā civiltiesiskajā strīdā, lai pierādītu pagātnes faktu esamību vai neesamību.

Pierādīšanas pienākums vienādā mērā atteicas ne tikai uz prasītāju un atbildētāju, bet arī uz visiem lietas dalībniekiem. Tomēr tikai prasītājs var uzsākt tiesvedību iesniedzot prasības pieteikumu tiesā un lai prasītāja prasība būtu pieteikama procesa uzsākšanai, viņam jāpierāda materiālo tiesību aizskarums, jāiesniedz pierādījumi, kas šos apstākļus pamato. Līdz ar to prasītājam savus pierādījumus jāpagatavo krietni pirms viņš iesniegs prasību tiesā.

Pierādīšana kā process tiek plānots ilgu laiku pirms tiesvedības. Lietas dalībnieks iesniedzot prasību tiesā jau domā par pierādījumu iesniegšanu un vajadzības gadījumā to

⁴¹ Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika: Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 170. lpp

⁴² Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2003. 66. lpp.

⁴³ Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs, R., 2012. [aplūkots 19.03.20].

⁴⁴ Ibid.

iesniegšanas tiesai. Kā izriet no pierādīšanas teorijas pamatprincipiem, tad lietas dalībnieks pats noteic kādu faktu esamību vai neesamību viņš uzskata par vajadzīgu pamatot un pierādīt tam izmantojot savu dzīves pieredzi un racionālo domašanu (mērķa noteikšana un mērķa sasniegšana).

Pierādīšanas procesā pusei jāparliecina tiesu par kādiem pagatnes notikumiem, jo tiesa iegūst priekšstatu par šiem notikumiem tikai no puses veiktās pierādīšanas. Tiesa tikai uztver pušu iesniegtos un uzdotos pierādījumus, tos pārbauda, salīdzina un novērtē viņu pierādīšanas spēku.⁴⁵ Savukārt pastāv gadījumi, kad bez tiesas līdzdarbības persona nevarēs iesniegt prasību, lai realizētu savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā.

Ar pierādījumiem lietas dalībnieki mēģina pierādīt savu taisnību un tiesas galvenais uzdevums ne tikai saprast kādiem pierādījumiem lietā ir nozīmē, bet arī vai iesniegti pierādījumi ir pieļaujami civilprocesā. Neatbilstošā pierādīšanas līdzeklī ietvertās ziņas, nevar uzskatīt par pierādījumiem tiesā.

Tādējādi tiesai vērtējot pieteikumu par prasības nodrošināšanu jāgūt pārliecību, ka pieteikumā lūgtais pierādījuma nodrošinājums atteicas uz prasību, kas tiek iesniegta.

Pierādījums uzskatās par attiecināmu, ja to veidojošās ziņas tieši vai netieši pamato lietā pierādāmo apstākļu esamību vai neesamību, kā arī citu pierādījumu ticamību vai neticamību, izmantošanas iespējamību vai neiespējamību.⁴⁶

Tiešais pierādījums, ir tāds pierādījums kas satur ziņas kas attiecas tikai uz pierādījumo faktu. No tādiem pierādījumiem tiesa iegūst nepieciešamo informāciju sprieduma taisīšanai.

Netiešie pierādījumi tikai liecina par kāda fakta esamību vai neesamību, bet tieši to neatklāj to. Tiem nav tik liela nozīme.

Persona var lūgt nodrošināt tikai tiešus pierādījumus, jo jābūt tiešai saiknei ar turmāk celto prasību. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 93.panta pirmo daļu pieteicējam ir pienākums ir pamatot savu pieteikumu, bet tiesas kompetencē – to izvērtēt. Vispārējais notikums ir tāds, ka katrai personai pašai jāsapņā un jāiesniedz tiesai pierādījumi par faktiem, ar kuriem tā pamato savus prasījumus, neiespējamības gadījumā lūdzot tiesai tos pieprasīt (93.panta otrā daļa).

⁴⁵ Bukovskis V. Civilprocesa mācību daļa. Rīga: Autora izdevums, 1933, 332. lpp

⁴⁶ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa) otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.K.Torgāna zinātniskākajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011., 261. lpp, Sk. arī :Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa.- Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 207. lpp.

PIERĀDĪJUMA NODROŠINĀŠNAS PAMATS UN MĒRĶIS

Juridiskajā literatūrā norādīts, ka “no prasības celšanas brīža tiesā līdz lietas iztiesāšanai paiet noteikts laiks. Turklāt noteikts laiks vajadzīgs arī, lai sagatavotu prasību iesniegšanai. Šajā laikā nepieciešamo pierādījumu iesniegšana var būt apgrūtināta vai neiespējama vairāku iemeslu dēļ, kas visbiežāk saistās ar pierādīšanas līdzekļu noteiktu stāvokli vai īpatnībām, kā arī iespējamo lietas dalībnieku rīcību.”⁴⁷

Civilprocesa likuma 98.pants noteic, ka ja personai ir pamats uzskatīt, ka tai nepieciešamo pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, tā var lūgt šos pierādījumus nodrošināt. Pieteikumus par pierādījumu nodrošināšanu var iesniegt jebkurā procesa stadijā, kā arī pirms prasības celšanas tiesā.

Šādos ziņā par faktiem savākšanu un nostiprināšanu attiecīgā procesuālā formā, ko veic tiesa vai tiesas uzdevumā zvērināts tiesu izpildītājs, cita tiesa vai cita amatpersona.”⁴⁸

Dzīvē kādas, ka personai ir tikai nodoms celt prasību un pierādījumu avoti, piemēram, organiskas izcelsmes lietas, var sabojāties vai notikuma liecinieka nopratināšanas iespējas strauji samazinās, vai ticami pastāv pierādījumu iznīcināšanas iespējamība, citai personai uzzinot par gaidāmu prasību pierādījumu vākšanu, tad personai ir iespēja vērsties tiesā ar motivētu pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas.

Būtu atzīmēt, ka pierādījumu nodrošināšana pirms prasības celšanas tiesā ar tiesas līdzdalību ir pieļaujama tikai tad, ja ir pamats uzskatīt, ka pierādījumu fiksēšana un iesniegšana tiesai vēlāk var kļūt neiespējama vai apgrūtināta. Pieteicējam vajag pārliecināt tiesu, ka pastāv apstākļi, kas liedz pieteicējam pašam nodrošināt pierādījumu bez tiesas līdzdarības. Tiesai jāizvērtē šos apstākļus pirms pieņemt nolēmumu.

Pierādījumu nodrošināšana var būt ļoti bīstama procedūra, nereti izmantota ļaunprātīgos nolūkos. Piemēram, puse sāk maznozīmīgu pārkāpuma lietu, reizēm pat zinot, ka taisnība nav viņas pusē, bet to dara, lai iegūtu iespēju piekļūt ziņām par konkurenta komercdarbību pierādījumu statusā, iepazīties ar tiem un iegūto informāciju negodīgi izmantot savā nolūkā.

Profesors V. Bukovskis ir norādījis, ka, lai gan pierādījumus iesniedz un uz tiem atsaucas katra no pusēm, tiesai tomēr jāraugās uz tiem kritiski⁴⁹ un lemjot pieteikumu par pierādījuma nodrošināšanu tiesa vērtē un skatas kritiski uz pieteicēja sniegto informāciju, lai saprastu vai iespējamais prasītājs ir lūdzis nodrošināt pierādījums Civilprocesa likuma

⁴⁷ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa) otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.K.Torgāna zinātniskākajā redakcijā 2006., 186.lpp.

⁴⁸ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa) otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.K.Torgāna zinātniskākajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 351.lpp.

⁴⁹ Bukovskis V. Civilprocesa mācību daļa. Rīga: Autora izdevums, 1933, 331.lpp.

16.nodaļas izpratnē. Jo nav pieļaujams, lai ar pieteikumu par pierādījuma nodrošināšanu iespējamais prasītājs lūgtu tiesu uzlikt par pienākumu atbildētājam sniegtu konkrēta satura ziņas (sniegt paskaidrojumus). Jo pierādījumu nodrošināšana nav jauca ar pierādījumu pieprasīšanu un vēl jo vairāk ar prasības nodrošinājumu.⁵⁰

Autore piekrīt šai atziņai, jo praksē sastopas gadījumi, kad pieteicējs (topošais prasītāis) izmanto šo tiesību normu ļaunprātīgi.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 99.panta 2.punktam pieteikumā par pierādījumu nodrošināšanu norāda pierādījumus, kurus nepieciešams nodrošināt, saskaņā ar panta 3.punktu pieteikumā jānorāda fakti, kuru pierādīšanai šie pierādījumi nepieciešami, savukārt 4.punkts noteic, ka jānorāda iemesls, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pierādījumus.

Attiecībā uz pieteikuma saturu juridiskajā literatūrā atzīts, ka tam ir jābūt pietiekami konkrētam un pamatotam, pieteicējam jānorāda, kādus (vai vismaz, kāda veida) pierādījumus viņš lūdz nodrošināt, kādu faktu pierādīšanai tie nepieciešami.⁵¹

Autore piekrīt tiesību doktrīna paustai atziņai, ka pieteikumam jābūt pamatotam, saprotama un konkrētam, pretējā gadījumā tiesai var noraidīt pieteikumu. Ja pieteikumā nodrošinājuma veids nav pietiekoši precīzi atspoguļots. Jo tad pastāv iespēja, ka tiesas nolēmumu nebūs iespējams izpildīt. Tiesai nav pienākumu un tiesību papildināt pieteicēja iesniegto pieteikumu.

Kā jau norādīts iepriekš, tad pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu nav domāts tam, lai pieteicējs ar tiesas palīdzību izprasa ziņas, ar kuru palīdzību pieteicējs varētu tālāk veikt darbības nolūkā noskaidrot iespējamā atbildētāja personību, kas nav Civilprocesa likuma 16.nodaļā ietverta normu mērķis. Jo tādā gadījumā tiek jaukts pierādījumu nodrošināšana ar pierādījumu izprasīšanu, kas ir divi atšķirīgi tiesiski instrumenti.

Pierādījumu izprasīšanu regulē Civilprocesa likums 93.panta otrā daļa, saskaņā ar kuru pierādījumus iesniedz puses un citi lietas dalībnieki. Ja pusēm vai citiem lietas dalībniekiem nav iespējams iesniegt pierādījumus, pēc viņu motivēta lūguma tos izprasa tiesa.

Prasības pieteikumu ir jāpamato, iesniedzot attiecīgus pierādījumus, ja prasītājs vai atbildētājs nevar iegūt nepieciešamos pierādījumus, tad tos var pieprasīt caur tiesu. Lūgumu ir jānorādā apstākļi, kāpēc nav iespējams iesniegt pierādījumus, ka persona esat tos mēģinājis izprasīt un jānorāda kādus apstākļus var pierādīt ar pierādījumiem.

No minētā izriet, ka lietas dalībnieks iesniedz lūgumu nevis pieteikumu tiesai, norādot ko pierādījums var pierādīt un kāpēc pats iesniedzējs nevar to izprasīt. Šajā gadījumā

⁵⁰ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa) otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.K.Torgāna zinātniskākajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011., 276.lpp.

⁵¹ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa) otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.K.Torgāna zinātniskākajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 353.lpp.

pierādījumi var atrasties ne tikai pie atbildētāja, bet arī pie trešajām personām, kā arī lūgumu ir jāizsaka kopā ar iesniegto prasību, to nevar iesniegt pirms prasības celšanas.

Judikatūrā atzīts, ka izskatot lietu, tiesai jānoskaidro lietas apstākļi, kuri ietilpst pierādīšanas priekšmetā – prasības pamatā fakti un atbildētāja iebildumu pamatā fakti (meklējamie fakti). Meklējamos faktus norāda puse, bet faktu sastāvu, kas jāpierāda lietā, galīgi nosaka tiesas saskaņā ar tām materiālo tiesību normām, kuru hipotēzēs ir norādīti fakti, kas nosaka pušu apstrīdētas un aizskartās tiesības un tam atbilstošus pienākumus.⁵²

Tāpat juridiskajā literatūrā atzīts, ka “(..) tiesa še vispirms konstatē, vai prāvnieku (galvenā kārt prasītāja) uzdotie apstākļi, uz kuriem pamatoti pušu prasījumi, izrādījušies par patiesiem un kādas juridiskas sekas likums saista ar noskaidrotiem apstākļiem.”⁵³

Pierādījumiem būtisku lomu spēlē tas veids, proti, jo par pierādījumiem varētu būt tikai noteikti pierādīšanas līdzekļi. Lietas izskatīšanas gaitā nav ar likumu tieša noteikta ierobežojuma pierādījumu iesniegšanai, tomēr praksē bieži sastopas problēma ar pierādījumu nepietiekamību lietas vispusīgai izskatīšanai. Praksē sastopas, ka lietas dalībniekam negatīva sprieduma taisīšana saistīta ar pierādījumu neiesniegšanu.⁵⁴

Pastāv dažādi apstākļi, kāpēc personai var rasties grūtības iesniegt pierādījumus tiesā. Savukārt, ja tas apstāklis ir tas, ka pierādījums ir iznīcināts, tad personai laicīgi bija jāveršas tiesā ar pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu.

Īpaši tas var skart prasības, kas saistītas ar strīdiem intelektuālā īpašuma jomā, jo noziegumi tiek veikti internetā, līdz ar to pastāv problēma tos saglabāt un nostiprināt. Tehnoloģiju un sakaru tīklu strauja attīstība ir nodrošinājusi efektīvu informācijas apmaiņu un tūlītēju piekļuvi informācijai plašam cilvēku lokam. Internetā notiek autortiesību pārkāpumi, jo informāciju var ātri novietot, izdalīt lielu cilvēku skaitam un pēc tam ir grūti pierādīt pārkāpuma faktu.

Pierādījumu saturs risina vairākus uzdevumus, kas stāv gan tiesas, gan lietas dalībniekiem priekšā. Pirmā no tiem - savākt un nepieciešamības gadījumā arī nofiksēt pierādījumus. Otrais uzdevums ir pierādījumu izskatīšana un trešā novērtēšana.

Tiesas kompetencē ir pierādījumu vērtēšana, savukārt lietas dalībnieka mērķis ir pierādīt faktus iesniedzot par tiem pierādījumus, kas parliecinātu tiesu. Pierādījumu pārbaude notiek tiesā kopā ar lietas dalībniekiem, tādējādi, pierādīšanas process ir tiesas un lietas dalībnieku kopīga darbība, kas novirzītā uz pierādījumu nodibināšanu, savākšanu, vērtēšanu, lai ar gūtiem pierādījumiem varētu nodibināt konkrētus faktus, kuram ir nozīmē lietā.

⁵² Augstākās tiesas Senāta departamenta 2012.gada 21.marta spriedums lietā SKC-98.

⁵³ Bukovskis V., Civilprocesa mācības grāmata, Rīga, 1933., 431.lpp.

⁵⁴ Ose D. Pierādījumu neiesniegšanas atšķirīgās sekas tiesu praksē. Jurista Vārds, 2017.31.janvāris, N.5 (959) 12.lpp.

Apkopojot minēto, autore secina, ka viens no kritērijiem pierādījumu nodrošināšanai ir pamatotas bažas par šo pierādījumu vēlākas iegūšanas neiespējamību vai būtisku pierādījumu iegūšanas apgrūtinājumu. Pieteicējam iesniedzot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas ir jālūdz nodrošināt pierādījumus Civilprocesa likuma 16.nodaļas izpratnē, veicot tādas darbības, kuru rezultātā pierādījumi kā ziņas par faktiem tiek savākti un nostiprināti attiecīgā procesuālā formā, lai tie netiek iznīcināti, noslēpti vai citādi padarīti par nepieejamiem. Pieteicējam arī jāpierāda, ka nepieciešami pierādījumu tik tiešam atrodās pie atbildētāja. Pieteicēja mērķis iesniedzot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas var būt fakta nostiprināšana un saglabāšana, bet ne izprasīšana.

TAISNIGUMA PRINCEPS PIERĀDĪJUMU NODROŠINĀŠANĀ

Tiesas un tiesneši savā ikdienas darbā ievero principus. Ir gan vispārīgi principi, kas attiecas uz visām tiesām, gan arī sevišķi principi, kas attiecas no noteiktu kategoriju lietām.

Tiesībās vārds "princips" tiek izmantots, apzīmējot dažādus juridiska rakstura jēdzienus. Ar jēdzienu princips tiek saprasti pamatnoteikumi un vadošās idejas.⁵⁵ Jēdziens "princips" cēlies no latīņu "principium", kas nozīmē pamattēzi, pamatnoteikumu, vadošo ideju.⁵⁶ Romiešu tiesībās "princeps" (primus + capere) tika saprasts kā pirmais, galvenais.⁵⁷ Literārajā nozīmē ar vārdu "princips" saprot "pamatlikumu, galveno noteikumu, nostādni"⁵⁸, "pamatu, vispārējo patiesību".⁵⁹

Tādējādi princips ir teorētisks vispārinājums, kurā apvienotas kādas parādības galvenās, raksturīgākās īpašības. Par principu nevar būt jebkāds priekšraksts vai noteikums, bet tikai un vienīgi pats svarīgākais – tāds, kurš nosaka galvenos izejas punktus un uzbūves pamatnostādnes.

Savukārt Civilprocesā principi ir kā pamatnoteikumi, kuri nosaka vienotu kārtību un noteikumus, kas jāievēro visās procesa stadijās civilajā tiesvedībā, tie iet viscaur Civilprocesa likumam. Civilprocesa principus civilajā tiesvedībā var piemērot vairākkārtīgi, tie ir derīgi visām situācijām, nevis kā konkrēta tiesību norma – tikai noteiktiem gadījumiem.

Tā tiesu darbības organizatoriskie principi nodrošina tiesu darbības mērķu pēc iespējas efektīvāku sasniegšanu, savukārt procesuālie principi raksturo galvenos tiesu darbības noteikumus, kas attiecas tieši uz tiesvedībā esošu lietu izskatīšanu.

Tiesu darbības organizatoriskie principi paredz visbūtiskākos tiesu sistēmas un tiesu institūciju uzbūves, kā arī to savstarpējās mijiedarbības noteikumus.

Tiesu darbības procesuālie principi izriet no tiesu sistēmas organizācijas un izpaužas jau konkrētu tiesas procesu īstenošanā dzīvē. Tie raksturo galvenos tiesu darbības noteikumus, kas attiecas tieši uz tiesvedībā esošu lietu izskatīšanu.

Savukārt sevišķie jeb speciālie lietu izskatīšanas principi darbojas vienīgi atsevišķu kategoriju lietās. Viens no galvenajiem civilprocesa principiem ir sacīkstes princips, kurš ir pieskaitāms pie civilprocesa kopējiem jeb vispārīgajiem principiem, kura uzdevums ir nodrošināt likumības un līdztiesības ievērošanu nolēmumu pieņemšanas procesā, vienlaicīgi garantējot tiesneša neitralitāti un objektivitāti.

⁵⁵ Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs, Rīga, Nordik, 1998., 214.lpp.

⁵⁶ Juridisko terminu vārdnīca. – Rīga: Nordik, 1988, 214-215.lpp.; Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Liesma, 1978, 581.lpp

⁵⁷ Бартошек М. Римское право. – Москва: Юридическая литература, 1989, с.258

⁵⁸ Latviešu valodas vārdnīca. 2. Izd. Rīga: Avots, 1998, 649. lpp.

⁵⁹ Burlington Universal Concice Dictionary. England: BROWN Watson, [b.g.], p.321

Savukārt viens no pamatprincipiem civilprocesā ir taisnīguma princips. Taisnīgums tiesas spriedumā realizējas ar tiesas piemēroto normu starpniecību. Tiesas spriedums var pasludināt tikai tādu taisnīgumu, kāds tas ir nostiprināts likumu normās. Princips ir ietvertas Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā, Civilprocesa likuma 1. pantā un likuma “Par tiesu varu” 17. un 18. pantā.

Likumā “Par tiesu varu” 17. panta otrajā daļā ⁶⁰ ir norādīts, ka tiesa, izskatot lietu, konstatē faktus, pamatojoties uz tiesas sēdē pārbaudītiem pierādījumiem. Ja tiesa neveic iesniegto pierādījumu pārbaudi, tad tas spriedums lietā nebūs objektīvs un līdz ar to nebūs tiesisks. Tiesa nedrīkst izdarīt secinājumus bez pierādījumu skatīšanas tādēļ, ka tādā veidā tiks pārkāptas pušu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no vissvarīgākajām personas pamattiesībām, līdz ar ko un taisnīguma princips ir tiesu sistēmas pamats. Tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana ir mehānisms, lai sniegtu efektīvu tiesisko aizsardzību ikvienai personai. Savukārt viens no veidiem, kā tiesības uz taisnīgu tiesu tiek īstenotas, ir tiesu darbības principu noteikšana. Ņemot vērā minēto var atzīst, ka taisnīguma princips ir “pamatakmens” visai tiesību sistēmai.

Civillietās taisnīguma princips ietver tādus atsevišķus principus kā: sacīkstes principu, līdztiesību principu un atklātuma principu.

Tā kā tiesību mērķis ir taisnīgums, tad tiesas process ir viens no mehānismiem, ar kuru taisnīgums sasniedzams. Lai sasniegtu taisnīgumu tiesa skata lietu un pārbauda iesniegtos pierādījumus. Tiesību doktrīna izšķirt trīs līmeņus, ar kuriem tiesa mēģina sasniegt taisnīgumu.

Pirmais līmenis ir viss augstākais, tas ir tāds, ar kuru tiesa skatot lietu pēc būtības izvērtē visus lietas apstākļus un informāciju par tiem. Pierādījumiem tiek dota pareiza kvalifikācija un piemērots pareizais materiālais sastāvs.

Otrais līmenis ir vidējais - kad tiek noskaidroti visi lietas apstākļi un informācija par tiem atbilst patiesībai, bet tiek dota nepareiza kvalifikācija.

Trešais - viss zemākais līmenis ir tāds, ar kuru nepareizi, neatbilstoši lietas apstākļiem noskaidroti fakti un tiem dota nepareiza novērtēšana. ⁶¹

Satversmes tiesā spriedumā Nr. 2001-10-01⁶² norādījusi, tiesības uz taisnīgu tiesu ietver sevī vairākus savstarpēji saistītus aspektus, viens no tiem ir “taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Šajā aspektā jēdziens “taisnīga tiesa” tulkojams saistībā ar taisnīguma principu, kas izriet no Satversmes 1.panta. Tāpat Satversmes

⁶⁰ Likums “Par tiesu varu” <https://likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu>

⁶¹Амосов С. Пределы судебного познания в процессуальном праве , <https://www.lawmix.ru/comm/6346>

⁶² Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2001-10-01, pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2001-10-01_Spriedums.pdf [aplūkots 29.01.2019.]

tiesa ⁶³ atzinusi, ka tiesas darba rezultāts ir tiesas spriedums, tad ar jēdzienu “taisnīga tiesa” galvenokārt tiek saprasts jēdziens “taisnīgs spriedums”.

Tā kā civilā tiesvedība ir galvenā tiesību aizsardzības forma ko izmanto fiziskas un juridiskas personas savu interešu aizsardzībai un saskaņā ar konstitūciju Latvijas Republikā tiesa tiek spriesta valsts, t. i., tautas, vārdā un interesēs, tiesas spriešanu regulē un ierobežo tautas vārdā pieņemtie likumi. Likumā “Par tiesu varu” 1.panta ceturtajā daļā norādīts, ka "katrai personai ir tiesības uz tiesas lietas iztiesāšanu likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā."⁶⁴ Procesam tiesā jābūt gan kvalitatīvam, gan arī ātram, lai palielinātu personu uzticību tiesai. Tiesas pienākums ir profesionāli spriest taisnīgu tiesu, ievērojot likumības, vienlīdzības un līdztiesības principus.

Tā kā tiesas process ir viens no mehānismiem, ar kuru palīdzību taisnīgums ir sasniedzams, tam jābūt pietiekoši efektīvam. Tomēr praksē pastāv – taisnīguma gausuma problēma, proti, no lietas nonākšanas tiesvedībā līdz galīgā nolēmuma spēkā stāšanās brīdim var paiet samērā ilgs laiks ⁶⁵. Atlikt taisnīgumu nozīmē to noliegt.⁶⁶ Tāpēc ir jābūt iespējai jau tiesas procesa laikā panākt pagaidu risinājumu, kas taisnīgi noregulētu situāciju līdz galīgajam tiesas spriedumam. Pretējā gadījumā tiesas process kopumā nebūtu taisnīgs.⁶⁷

Objektīvu apstākļu noskaidrošana un taisnīga nolēmuma pieņemšana ir galvenie tiesneša uzdevumi, ko nepieciešams sasniegt izvērtējot pušu iesniegtos pierādījumus.

Ievērojot minēto, secināms, ka skatot pieteikumu par pierādījumu nodrošinājumu pirms prasības celšanas tiesai arī jānodrošina puses tiesības uz taisnīgu tiesu, līdz ar ko jābūt ievēroti pušu gan tiesības piedalīties tiesas sēdē, gan izteikt iebildumus un paskaidrojumus, gan arī pārsūdzēt tiesas nolēmumu (Civilprocesa likuma 74.pants).

Pušu līdztiesības princips ir taisnīgas tiesas procesa neatņemams elements. Strīda risināšana caur tiesu civilprocesā ir fizisku vai juridisku personu iniciatīva, līdz ar to pusēm ir jābūt pamatam, lai vērstos tiesā, jo pierādījumu trūkuma gadījumā tiesa var pieņemt noraidošo spriedumu. Tāpat jāatzīmē, ka civilprocess ir salīdzinoši dārgs process, jo līdzdarbības princips uzliek uz lietas dalībniekiem pienākumu daļēji nosedz tiesas izmaksas, proti samaksāt valsts nodevu.

⁶³ Satversmes tiesas 2003. gada 4. februāra spriedums lietā Nr. 2002-06-01, pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-06-01_Spriedums.pdf [aplūkots 29.01.2020.]

⁶⁴ Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1992. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=t62847> [aplūkots 29.01.2020.]

⁶⁵ Kalniņa A., Pārsūdzētā administratīvā akta vai faktiskās rīcības darbības apturēšana. Administratīvais process tiesā. Autoru kolektīvs. Dr.iur.J.Briedes vispārīga zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008, 406.lpp.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Dreimanis, A. Pagaidu aizsardzības līdzekļi administratīvajā procesā tiesā. Jurista Vārds, 2009. gada 24. marts, Nr. 12 (565).

Procesuālās līdztiesības princips ir definēts Civilprocesa likuma 9.pantā⁶⁸, kurš noteic, ka pusēm ir vienlīdzīgas procesuālās tiesības. Princips dod pusēm visā tiesvedības gaitā vienādas iespējas. Procesuālās līdztiesības princips ir saukts arī par pušu vienlīdzības principu, tas skatāms kopsakarā ar sacīkstes principu, kas iezīmē pušu iespējas piedalīties civilprocesā un dispozitivitātes principu, kas tiek skaidrots kā pušu tiesības uz rīcību.⁶⁹

Saskaņā ar Igaunijas Civilprocesa kodeksu,⁷⁰ līdzīgi kā Latvijā arī ir pušu vienlīdzība civilprocesā. Pušu procesuālās tiesības ir noteiktas Igaunijas Civilprocesa kodeksa 4.pantā, savukārt 5.panta 2.daļa nosaka konkrēti pušu vienlīdzību civilajā tiesvedībā.

Igaunijas Civilkodeksa 5.panta 2.daļa pušu vienlīdzību definē precīzāk, un saprotamāk, pasakot, ka pusēm ir vienādas tiesības iesniegt prasības pieteikumu un pierādījumus, taču otrai pusei ir tiesības apstrīdēt pieteikumā minētos faktus un pievienotos pierādījumus ar citiem pierādījumiem. Latvijas Civilprocesa likumā norādīts, ka pusēm ir vienlīdzīgas procesuālās tiesības un tiesa nodrošina pusēm vienādas iespējas izmantot tām piešķirtās tiesības savu interešu aizsardzībai. Igaunijas Civilprocesa kodeks diezgan precīzi nosaucot gan prasītāja, gan atbildētāja vienlīdzīgās iespējas vienā pantā, bet Latvijas regulējuma, ja ņem vērā visu likumu. Latvijas Civilprocesa likumā atbildētāja tiesības ir minētas citos pantos, nevis pie civilprocesa principiem. Igaunijas Civilprocesa kodeksa principos pušu vienlīdzība ir definēta precīzāk nekā Latvijas Civilprocesa likumā, kaut faktiski abi likumi neatšķiras.

Civilprocesa likuma daļā par pierādījumu nodrošināšanu piešķir vairāk tiesību pieteicējam. Iespējama atbildētājs vairāk atrodas “skatītāja” lomā. Lai gan tas skan diskriminējoši, taču šāds izņēmums ir attaisnojams, jo neiespējami nodrošināt kvalitatīvu procesa virzību bez šādiem izņēmumiem. Personām jāpiešķir un jāgarantē vienlīdzīgas tiesības tikai tad, ja tās atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.⁷¹

Jautājumā par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas ir noteiktas sakretības ar prasības nodrošināšanu, jo pieteicējs ir ieinteresēts, lai iespējama atbildētājs pēc iespējas vēlāk uzzinātu par iesniegto pieteikumu un nespētu noslēpt, iznīcināt, vai kaut kā savādāk padarīt par nepieejamo nepieciešamo pierādījumu pieejamību.

⁶⁸ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 15.02.2020.]

⁶⁹ Stürner. Verfahrensgrundsätze des Zivilprozesses und Verfassung. Festschrift für Fritz Baur. Tübingen, 1981, S.650.

⁷⁰ Igaunijas Civilprocesa kodekss. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide> [aplūkots 19.03.2020.]

⁷¹ Vildbergs H.J., Feldhüne G. Atsauces Satversmei: mācību līdzeklis. – Rīga: Latvijas Universitāte, 2003., 75.-76.lpp.

Satversmes tiesa ir noteikusi, ka kaut arī personas atrodas vienādos, analogos un salīdzināmos apstākļos, valsts var noteikt tām atšķirīgas tiesības, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.⁷²

Jautājumā par pierādījumu nodrošināšanu ir objektīvs un saprātīgs pamats, lai noteiktu atšķirīgas tiesības, proti, nepieciešams saglabāt nepieciešamus pierādījumus.

Tomēr pieteikumam ir noteikti kritēriji, lai tiesa varētu to pieņemt izskatīšanai. Viens no tādiem obligātiem kritērijiem ir valsts nodevas samaksa.

Saskaņā ar likumu “Par nodokļiem un nodevām”⁷³ valsts nodeva ir obligāts maksājums valsts budžetā vai šajā likumā noteiktajos gadījumos pašvaldības budžetā par valsts vai pašvaldības institūcijas veicamo darbību, kas izriet no šīs institūcijas funkcijām. Valsts nodevas mērķis ir personu darbību regulēšana (kontrolēšana, veicināšana, ierobežošana). Valsts nodevas apmērs nav tiešā veidā saistīts ar institūcijas veiktās darbības izmaksu segšanu.

Likuma “Par nodokļiem un nodevām” 10.panta pirmā daļa⁷⁴ noteic, ka valsts nodevu objektus nosaka saskaņā ar likumiem.

Tādejādi Civilprocesa likuma 34.pants noteic, ka ar katru prasības pieteikumu — sākotnējo prasību vai pretprasību, trešās personas pieteikumu ar patstāvīgu prasījumu par strīda priekšmetu, kas iesniegts jau iesāktā procesā, pieteikumu sevišķās tiesāšanas kārtības lietās, kā arī citiem šajā pantā paredzētajiem pieteikumiem, kurus iesniedz tiesā, — maksājama valsts nodeva. Savukārt, saskaņā ar 34.panta pirmās daļas 8.punktu par pierādījumu nodrošināšanas pieteikumu, ja tas iesniegts pirms prasības celšanas, maksājama valsts nodeva 30 *euro*.⁷⁵

Ja salīdzināt Vācijas tiesību sistēmu ar Latvijas, tad „Valsts nodeva civillietās veidojas salīdzinoši sarežģīti, jo tiek ņemti vērā šādi faktori: 1. Civillietas kategorija; 2. Vai prasītājam ir atvieglojumi valsts nodevas samaksā un apjomā, vai viņam to nav; 3. Dažādi koeficienti atkarībā no lietas sarežģītības. Turklāt valsts nodeva ir maksājama trīs daļās. Pirmā trešdaļa ir maksājama, prasību iesniedzot. Līdz ar to process ir sācies. Šajā summā ietilpst procesa virzīšana līdz pierādījumu pārbaudei tiesas sēdē. Ja līdz tam nav panākts izlīgums un puses vēlas turpināt tiesāties, tad ir jāsamaksā otrā trešdaļa no valsts nodevas. Kad nodeva samaksāta, process turpinās līdz brīdim, kad tiesa ir gatava doties apspriesties. Ja arī līdz šim brīdim nav panākts mierizlīgums, tad prasītājs samaksā trešo trešdaļu no valsts nodevas un tiesnesis

⁷² Satversmes tiesas 2001.gada 3.aprīļa spriedums lietā Nr.2000-07-0409

⁷³ Likums “Par nodokļiem un nodevām”: LV likums. Pieņemts 02.02.1995. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/33946-par-nodokliem-un-nodevam>

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

sagatavo saīsināto spriedumu. Ja lietas dalībnieki vēlas saņemt motivētu spriedumu, tad trešās trešdaļas valsts nodevai tiek piemērots koeficients + 0.5 no trešās trešdaļas nodevas apjoma.⁷⁶

Latvijas regulējumā, tika sarežģītas shēmas nav, kaut likumā ir atsevišķi mikstinājumi, gadījumā ja puses slēdz izlīgumu. Savukārt jautājumā par pierādījuma nodrošinānu likumā ir noteikta valsts nodevas samaksa.

Likumā ir noteic konkrēts kritērijs, proti, samaksāta valsts nodeva. Valsts nodeva ir obligāts maksājums valsts budžetā, kuram ir stingri piešķirts valsts nodevas (un nekāds cits) statuss, un nodevas mērķis ir personu darbību regulēšana un tas nav tieši saistīts ar institūciju darbību izmaksu segšanu. Ja valsts nodeva netiek samaksāta pieteikums tiesai ir pamats atteikt pieņemt pieteikumu.

Apkopojot minēto autore atzīst, ka likumdevējs noteica konkrētu valsts nodevu par pieteikumu, kas iesniegs pirms prasības celšanas. Faktiski valsts nodeva ir priekšnoteikums, lai process sāksies un netīši šis maksājums sedzis izdevumus.

Nosakot konkrētu valsts nodevas apmēru un ierobežojot iespējama atbildētāja tiesības likumā ir noteikts samērīgums pušu interesēs, jo ar to ir panākts prasītāja un atbildētāja tiesisko interešu līdzsvars, situācijā, kad vienas puses intereses ir samērīgas un neierobežo otras puses tiesības.

Tiesību doktrīnā norādīts, ka vajadzības gadījumā, balstoties uz Civilprocesa likuma 112. un 116.pantu, lietas dalībnieks var lūgt tiesai izprasīt rakstveida vai lietiskos pierādījumus, vai, balstoties uz Civilprocesa 121.pantu lūgt noteikt ekspertīzi. Šajos pantos norādītās darbības gan veicamas tikai jau iesāktā civillietā.⁷⁷ Iespējamais prasītājs var izmantot sev par labu tiesību normu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas, jo neceļot vēl prasību tiesā un attiecīgi nemaksājot tiesas izdevumus, noskaidrot būtiskus lietasapstākļus, lai izlemtu par prasības celšanas lietderīgumu. Jāatzīmē, ka tiesību norma tādām nolūkam nav domāta, jo likumā ir noteikts konkrēts termiņš prasības celšanai. Savukārt ir tiesu prakse, kad tiesa apmierina pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas un aptur tiesvedību ekspertīzes noteikšanai. Līdz ar ko Civilprocesa likuma 98.panta pirmā daļa būtu papildināta ar vārdiem (..), tā var lūgt šos pierādījumus nodrošināt iesniedzot motivētu pieteikumu.

⁷⁶ Pečs E. Pētījums par tiesāšanās izdevumu apmēra, valsts nodevas veidošanās mehānisma un valsts nodevas apmēra pamatojuma noteikšanu civillietās Latvijas Republikā. Tieslietu ministrijas un ANO Attīstības programmas projekts. Atbalsts tiesu sistēmai. 2004. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/petijums_tiesasanas_izdevumi.pdf [aplūkots 11.04.2020].

⁷⁷ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Otrās papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā.-Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2016, 351.lp

No tiesas sprieduma civillietā tiek prasīts, lai tas būtu likumīgs un pamatots. Viens no galvenajiem šāda sprieduma priekšnosacījumiem ir vispusīga, pilnīga un objektīva lietas patieso apstākļu, pušu tiesību un pienākumu noskaidrošana.⁷⁸ Visi prasījumi, kas atteicas uz spriedumu ir attiecināmi ar uz tiesas nolēmumiem. Lēmumam arī jābūt likumīgam un pamatotam.

Skatot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas jāņem vērā, ka pieteikumā prasītāja sniegta informācija tiesai ir vienpusēja. Jo pieteicējs vēlas panākt sev izdevīgu risinājumu, nolēmumu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 98.panta otro daļu pieteikumus par pierādījumu nodrošināšanu var iesniegt jebkurā procesa stadijā, kā arī pirms prasības celšanas tiesā. Tādējādi pieteikumus ir iespējams iesniegt vēl neierosināta lietā. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 100.panta pirmo daļu pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu tiesa vai tiesnesis izlemj 10 dienu laikā no tā saņemšanas dienas. Atbilstoši minētā panta otrai daļai, tikai gadījumā, ja pieteikumu lemj tiesa, tad tiek saukts pieteicējs un iespējmais atbildētājs.

Tiesas pirmais uzdevums, lai nodrošinātu lietas dalībniekiem vienādas iespējas savu interešu aizsardzībai, ir nepieciešamība pārliecināties par to, vai visas procesā iesaistītās personas ir ieradušās. Tiesa kā procesa virzītājs lietas iztiesāšanā izskaidro pusēm un citiem lietas dalībniekiem to procesuālās tiesības un pienākumus.

Savukārt likums noteikts termiņš vien 10 dienas, kas ir ļoti īss termiņš, lai tiesa varētu paspēt uzaicināt iespējamo atbildētāju. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 54.panta pirmo daļu lietas dalībniekus aicina uz tiesu, savlaicīgi paziņojot par tiesas sēdes vai atsevišķas procesuālās darbības laiku un vietu.

Iespējamam atbildētājam arī tiek saglabāta iespēja pārsūdzēt tiesas lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu iesniedzot blakus sūdzību apgabaltiesā desmit dienu laikā.

Procesuālās līdztiesības princips ir būtisks tiesību uz taisnīgu tiesu elements un vienlaikus arī tiesiskās vienlīdzības principa īpaša izpausme⁷⁹, tādēļ ir tik svarīgi, lai tiesa spētu identificēt situācijas, kurās kādai no pusēm ir liegta iespēja pilnīgi izmantot savas procesuālās tiesības.

Līdztiesību principu nav iespējams pilnvertīgi apskatīt bez sacīkstes principa, jo civilprocesā valda sacīkstes princips, kas tiesai neuzliek par pienākumu palīdzēt personai pareizi realizēt savas tiesības. Sacīkstes princips ir vadošais princips civilprocesā.

⁷⁸ Rozenbergs J., Briģis I. Padomju civilprocesiālās tiesības. Rīga, "Zvaigzne", 1978., 134.lpp.

⁷⁹ Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention. München: C.H.Beck, 2005, S. 310; Satversmes tiesas 2010.gada 30.marta sprieduma lietā Nr.2009-85-01 12.punkts.

Saskaņā ar šobrīd tiesību doktrīnu Latvija civilprocesa attīstībā ir izvēlējusies klasisko sacīkstes procesu, kur kā vadošie principi tiek norādīts sacīkstes princips un tam sekojošais dispozitivitātes princips, paredzot tiesnesim piešķirt pasīvo lomu pierādījumu vākšanā, bet uzliekot pusēm pienākumu pašām izvērtēt un izvēlēties kādus pierādījumus iesniegs lietā un kādā veidā pieradis savu apgalvojumu patiesīgumu. Tādējādi civilprocesā tiek mazināta objektīvās izmeklēšanas principa loma, taču neizslēdzot to pilnībā no civilprocesa.

Tā vācu civilprocesuālisti Rozenbergs un Švābe savos darbos norāda, ka sacīkstes princips nav nesatricināma dogma, bet gan tiesvedības interesēs ir nepieciešama tiesneša līdzdarbība patiesības noskaidrošanā.⁸⁰ Latvijas civilprocesa likumā tiesneša līdzdarbība pierādījumu iegūšanā ir redzama Civilprocesa likuma 112.pantā, kurā norādīts, ka tiesa vai tiesnesis pēc lietas dalībnieka motivēta lūguma ir tiesīga pieprasīt rakstveida pierādījumus no valsts un pašvaldību iestādēm, citām fiziskajām un juridiskajām personām. Līdzīgs normatīvs regulējums ietverts arī Civilprocesa likuma 116.panta pirmajā daļā, paredzot iespēju lietas dalībniekam, kurš iesniedz tiesai lietisko pierādījumu vai lūdz to pieprasīt, jānorāda, kādus lietā nozīmīgus apstākļus šis pierādījums var apstiprināt.

Tāpat civilprocesā ir ar mehānisms, ar kuru palīdzību prasītājs var pats palīdzēt novērst taisnīguma gausmas problēmu, ja savlaicīgi iesniegs tiesā pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu. Civilprocesa likumā ir speciāla 16.nodaļa, kas sastāv no astoņiem pantiem, proti no 98.panta līdz 103.² pantam, kuros nostiprinātā personu tiesība vērsties tiesā pirms prasības celšanas ar pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu, lai saglabātu tos līdz brīdim kad būs iesniegta prasība tiesā un uzsākta tiesvedība.

Ar saglabāšanu tiek saprasta pasargāšana no bojāejas, bojāšanās, glabāšana (ilgāku laiku), noglabāšana.⁸¹

Tiesību norma tiek ievēsta 2004.gadu un grozīta 2006. gadu, bet kopš tā laika tekstuāla ziņā būtiski nav mainījusies. Pierādījumu nodrošināšanas pamats nostiprināts Civilprocesa likuma 98.panta pirmajā daļā, kas noteic, ka ja personai ir pamats uzskatīt, ka tai nepieciešamo pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, tā var lūgt šos pierādījumus nodrošināt. Tādējādi persona, iespējamais prasītājs, var iesniegt pieteikumu ja ir pamatotas bažas par šo pierādījumu vēlākas iegūšanas neiespējamību vai būtisku pierādījumu iegūšanas apgrūtinājumu.

Līdzīgs regulējums ir arī Igaunijas Civilprocesa likumā, tā Igaunijas Civilprocesa likumā 244.panta pirmā daļa paredz, ka tiesa pēc motivēta lūgumu var pieņemt lēmumu par

⁸⁰ Rosenberg/Schwab.(1993) Zivilprozessrecht. Munnchen.

⁸¹ Latviešu valodas vārdnīca. Bāliņa R., Cīrule V., Ēdelmane I. Rīga: Avots, 1987, 689.lpp.

pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas, ja otrā puse tam piekrīt, vai pastāv iespēja kā pierādījumi var būt nozaudēti vai tā izmantošana var būt apgrūtināta.⁸²

No minētā izriet, ka gan Latvijas, gan Igaunijas normatīvie akti paredz iespēju personai iespēju vērsties tiesā, lai nodrošinātu pierādījumu pirms prasības celšanas tiesā un ar šāda veida pieteikumu jāvēršas tiesā, tikai pēc Igaunijas likuma pieteikumam jābūt motīvētam, savukārt Latvijas regulējums paredz vienkārši tiesības vērsties tiesā ar pieteikumu.

Civilprocesa likuma 10.pantā ir ietverts sacīkstes princips civilprocesā – sacīkste notiek, pusēm dodot paskaidrojumus, iesniedzot pierādījumus, tiesai adresētus pieteikumus, piedaloties liecinieku un ekspertu nopratināšanā, citu pierādījumu pārbaudē un novērtēšanā, piedaloties tiesu debatēs un veicot procesuālās darbības Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Sacīkste notiek arī, apstrīdot pieteikumus un lūgumus, ceļot iebildumus pret argumentiem un apsvērumiem, piedaloties tiesu debatēs un veicot citas procesuālās darbības, kas vērstas uz faktisko lietas apstākļu noskaidrošanu un atbilstošu tiesību normu piemērošanu tām. Tas ir prasības tiesvedības pamatprincips civillietās, saskaņā ar kuru katra puse pierāda tiesai savu prasījumu, pretprasījumu un iebildumu pamatotību.⁸³

Satversmes tiesa savā spriedumā lietā Nr. 2012-05-01 ir atzinusi, ka, ievērojot sacīkstes principu, abām pusēm ir līdzvērtīgas iespējas līdz tiesas sēdei sagatavot un tiesas sēdē argumentēti pamatot savu viedokli. Tādējādi tieši lietas sagatavošanas stadijā, ievērojot ekonomijas principu, tiesnesim ir iespējams pusēm norādīt uz nepilnīgiem pierādījumiem vai to neesamību un radīt apstākļus, lai līdz tiesas sēdei maksimāli tiktu iesniegti visi nepieciešamie pierādījumi, tajā skaitā arī izlemti jautājumi par nepieciešamo pierādījumu izprasīšanu un ekspertīžu nozīmēšanu.⁸⁴

No minētā izriet, ka sacīkstes princips attiecas ne tikai uz pusēm, bet arī uz tiesu. Tiesas intereses šajā procesā ir taisnīga un likumīga nolēmuma pieņemšana un pierādījumu saņemšana. Pušu intereses tiesu neietekmē, bet var norādīt uz iztrūkumiem.

Sacīkste jautājumā par pierādījuma nodrošināšanu pirms prasības celšanas starp lietas dalībniekiem sākas tad, kad iespējama atbildētājs uzzina par pieteicēja vēršanos tiesā, līdz ar ko viņam parādas nepieciešamība pierādīt savu taisnību.

Pēc Latvijas tiesību pētnieka A.Līča domām, “strīds starp pusēm parasti ir par noteiktu faktu esamību vai neesamību, ko cilvēks sauc par strīda faktiem. Uz strīda faktiem pamatojas

⁸² Igaunijas Republikas Civilprocesa likums. Pieejams <https://www.riigiteataja.ee/akt/13261659> [aplūkots 10.12.2019.]

⁸³ Aigars G., Rozenbergs J., Torgāns K. Civilprocesa likuma komentāri. I. daļa (1.-28. nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011, 51. lpp.

⁸⁴ Ose D. Pierādījumu neiesniegšanas atšķirīgās sekas tiesu praksē. Jurista Vārds, 31.01.2017., Nr. 5 (959), 12.-16.lpp.

prasītāja prasījumi un atbildētāja iebildumi. Puses lieliski apzinās, ka tas, kurš nepierādīs strīda faktu esamību, zaudēs procesu, līdz ar ko galvenā cīņa procesā koncentrējas uz pierādījumiem un pierādīšanu”.⁸⁵ Tātad sacīkstes princips paredz arī to, ka persona procesā var arī neko nedarīt un neapstrīdēt. Ja viena no pusēm, klusē un nereaģē uz otras puses iesniegtajiem pierādījumiem un argumentiem, tas var nozīmēt gan to, ka puse šiem pierādījumiem un argumentiem piekrīt, gan arī to, ka puse paļaujas uz tiesu, lai tā izskatot pierādījumus atzīst tos par nepietiekamiem vai arī atzīst, ka puses sākotnēji iesniegtie pierādījumi pierāda otras puses prettiesisko darbību pietiekami, lai uz pusi nepārietu pierādīšanas nasta pretargumentu gadījumā. Sacīkstes princips atbilst arī ekonomiskam darba sadalīšanas darba sadalīšanas principam. Katra puse savāc savu materiālu, bet tiesas pienākums to objektīvi tikai novērtēt un pārbaudīt.⁸⁶

Augstākās tiesas Senāts ir norādījis, ka “lai ievērotu Civilprocesa likuma 10.pantā nostiprināto sacīkstes principu, atbildētājam jādod iespēja pierādīt savus iebildumus pret celto prasību. Noraidot lūgumu par liecinieku nopratināšanu, nav dota iespēja ar visiem atļautajiem pierādīšanas līdzekļiem aizstāvēties pret celto prasību, ar ko pārkāpti Civilprocesa likuma 9., 10. un 95.panta noteikumi.”⁸⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-386/2008, 15. Tiesa vērtēs tikai prasītāja pieteikumā iesniegtos faktus un pierādījumus un taisīs spriedumu par labu prasītājam, ja atbildētājs vispār nepiedalīsies procesā. Taču atbildētāja bezdarbība nenozīmē to, ka prasītājam nav jāpamato sava prasība, lai tiesa varētu noskaidrot tās pamatus. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 10. pantu pirmo daļu puses realizē savas procesuālās tiesības sacīkstes formā, proti, nostiprinātais sacīkstes princips dod iespēju pusēm pierādīt savus prasījumus un iebildumus pret prasību. Lai ievērotu Civilprocesa likuma 10. pantā nostiprināto sacīkstes principu, pusēm ir pienākums pierādīt savus prasījumus vai iebildumus pret celto prasību⁸⁸, kas noteikts Civilprocesa likuma 93. panta pirmajā daļā.

Civilprocesa likuma 93.panta otrajā daļā norādīts, ka sacīkste notiek, pusēm dodot paskaidrojumus, iesniedzot pierādījumus, tiesai adresētus pieteikumus, piedaloties liecinieku un ekspertu nopratināšanā, citu pierādījumu pārbaudē un novērtēšanā, piedaloties tiesu debatēs un veicot citas procesuālās darbības šajā likumā noteiktajā kārtībā.

Tādējādi saskaņā ar sacīkstes principam tiesa nevar palīdzēt nevienai no pusēm pierādīt savu taisnību, tiesa ir neitrāla. Līdz ar ko katrai no pusēm ir pienākums pašai domāt par to, kā nepieciešamības gadījumā tā varēs pierādīt savu taisnību.

⁸⁵ Līcis A. Prasības tiesvedības un pierādījumi. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 62. lpp.

⁸⁶ Bukovskis V. Civilprocesa mācību daļa. Rīga: Autora izdevums, 1933, 236. lpp.

⁸⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums Lietā Nr. SKC-386, 2008.gada 29.oktobra

⁸⁸ Ibid

Sacīkstes princips dod lietas dalībnieku realizēt savas tiesības iesniedzot prasības un pieteikumus tiesai, tai skaitā arī pieteikumu par pierādījumu nodrošināšana pirms prasības celšanas.

Savukārt, ja pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas tiek skatīts bez atbildētāja klātbūtnes, bet tikai pamatojoties uz prasītāja sniegto informāciju, tad kā savulaik komentēja prof. V.Bukovskis – "atbildētājs uz sēdi netiek aicināts, kādēļ sacīkstes princips atkrīt".⁸⁹ Pieteikuma izskatīšana bez atbildētāja klātbūtnes ir pieļaujama.

Gadījumā, kad tiesa lemj jautājumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms praības celšanas, tad civillieta vēl nav ierosināt, līdz ar ko lietas dalībnieku vēl nav, nedz prasītāja, nedz atbildētāja. Likumā arī tiek izmantots termins "bez iespējamās lietas dalībniekus". Minētais nozīmē, ka pastāv tikai iespēja, ka personas vispār kļūst par lietas dalībniekiem civillietā, līdz ar ko viņas statuss vēl nav noteikts.

Tāpat Civilprocesa likuma 100.panta trešā daļa noteic, ka ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt tikai neatliekamajos gadījumos, tai skaitā neatliekamās intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu vai iespējamo pārkāpumu gadījumos vai gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki.

Tiesnesis pieņemot lēmumu bez lietas dalībniekiem pamatojoties tikai uz pieteicēja iesniegtajiem rakstveida dokumentiem jāgūst pārliecību, ka iespējamam prasītājam nav citas iespējas kā iegūt nepieciešamos pierādījumus bez tiesas starpniecības un neiegūstot tos, iespējamam prasītājam var tikt liegta iespēja pierādīt prasības summu, vai prasības pamatu.

Tā Rīgas rajona tiesas tiesnese lietā Nr.3-12/0438-18 apmierinājusi pieteicēja pieteikumu par pierādījuma nodrošināšanu, ar kuru iespējamais prasītājs lūdzis tiesu nodrošināt pierādījumus pirms prasības celšanas, izņemot no SIA "A", A.R. un A.U. dokumentus, kas atspoguļo SIA "B" piederošās preces atsavināšanu.

Tiesa konstaetjusi, ka SIA "A" kā parādnieks un iespējamie atbildētāji, būdami iespējamā prasītāja valdes locekļi, nav veikuši norēķinu ar iespējamu prasītāju, bet atsavinājuši iespējamam prasītājam piederošo mantu, neveicot norēķinu ar iespējamo prasītāju, vienlaikus SIA "A" atstājis gan atrašanās vietu, gan juridiskajā adresē nav sasniedzams un iespējamie atbildētāji izvairās no saistību izpildes un saziņas ar iespējamo prasītāju.

Tāpat lēmumā tiesnese ņemusi vērā, ka saskaņā ar pušu noslēgto līgumu iespējamais prasītājs patur īpašuma tiesības uz visām presēm, ko tas ir piegādājis parādniekam, kamēr parādnieks nav samaksājis prasītājam pirkuma cenu pilnā apmērā.

⁸⁹ Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga, 1933, 535.lpp.

Iespējamais prasītājs norādījis, ka prece ir atsavināta, bet par to nav veikts norēķins, ir pamats uzskatīt, ka iespējamie atbildētāji var veikt darbības norādīto pierādījumu nobēdzināšanai, kas pierāda gan neatliekamību pierādījumu nodrošināšanai, gan to, ka pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt apgrūtināta.

Minētie apstākļi deva tiesnesei pamatu pieteikuma apmierināšanai.

Iesniedzot pieteikumu tiesai pieteicējam ir jānorāda konkrētu informāciju, jo apstaklis, ka atbildētājs var nepiedalīties pieteikuma izskatīšanā neatbrīvo pieteicēju no pienākuma motivēt savu lūgumu tiesai.

Igaunijas civilprocesa kodeksā sacīkstes princips ir apvienots ar līdztiesības principu un ir iekļauts 5.pantā, kura otrā daļa nosaka, ka pusēm ir vienādas tiesības un iespējas, pamatot savu prasību vai apstrīdēt oponenta puses iesniegumus. Puses var izvēlēties faktus, kurus tā iesniedz, lai pamatotu savus apgalvojumus kā arī pierādījumus, kuri ir paredzēti kā izvēlēto faktu pierādījumi.⁹⁰

Vācijas Civilprocesa kodeksā, kaut arī tas nav minēts, pastāv sacīkstes princips. Atbilstoši šim principam, pusēm ir pienākums sniegt nepieciešamos pierādījumus. Tiesa var balstīt savu spriedumu tikai tiem pierādījumiem, kurus tiesai ir iesniegušas puses. Tos faktus, kurus abas puses ir kopīgi atzinušas vai atmetušas, uzskatot tos par nesvarīgiem, tiesa uzskata par apstiprinātiem. Tie fakti, par kuru patiesumu pusēm paliek strīds, pusēm ir jāpierāda, iesniedzot attiecīgos pierādījumus.

Tiesību doktrīnā atzīst, ka tiesību mērķis ir taisnīgums un pierādīšanas tiesību mērķis ir nodrošināt, ka tiesa pieņēma pēc būtības pareizu nolēmumu.⁹¹ Latvijas civilprocesuālists V.Bukovskis ir uzsvēris, ka prāvnieku strīdīgās attiecības tiesa apspriež pēc tiem datiem, kurus puses iesniegušas tiesai, un vienīgi šie dati ir tiesai nepieciešamais procesuālais pierādījumu materiāls.⁹²

No minētā var izdarīt secinājumu, ka tiesas galvenais pienākums pret personām, kuras ir vērsušies tiesā ir noskaidrot objektīvo patiesību. Jebkuras lietas izskatīšanā svarīgs ir tās rezultāts – taisnīgs, pamatots, tiesību normām atbilstošs nolēmums, kas ir neatņemams taisnīgas tiesas elements.

Savukārt, tiesai, lai taisnīgi, objektīvi un savlaicīgi izskatīt civillietu, vispirms nepieciešams noskaidrot lietas faktiskos apstākļus, proti, saņemt patieso informāciju par lietas

⁹⁰ Igaunijas Republikas Civilprocesa likums. Pieņemts 20.04.2005. Pieejams <https://www.riigiteataja.ee/akt/13261659> [aplūkots 30.03.2020] 5. pants.

⁹¹ Baumbach A., Lauterbach W Albers J., Hartmann P. (2007) Kommentar zur ZPO. 65 Auflage. München, Verlag C.H. Beck. § 286. Rn.1.

⁹² Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata, Rīga, 1933., 235.lpp

apstākļiem lietas izskatīšanas laikā, otrs - pareizi kvalificēt šos apstākļus un trešais - pareizi piemērot materiālās tiesību normas.

Latvijas Republikas Civilprocesā ir nostiprināti galvenie civilprocesa principi, kas palīdz labāk saprast un tulkot Civilprocesa likuma normas un nonākt līdz tiesiskam rezultātam civiltiesiskā strīda izskatīšanas gaitā. Tā kā tiesu darbībā pastāv kopīgi pamatnoteikumi, tad tiesu darbības principi ir ietverti likumos un raksturo visbūtiskākos tiesu organizācijas un funkcionēšanas jautājumus. Tiesnešiem pieņemot nolēmumus principu ievērošana ir obligāta.

Pēc autores viedokļa tāda veida pieteikuma par pierādījuma nodrošināšanu iesniegšana ļauj personai, kuras tiesības ir aizskartas veikt noteiktas darbības, izmantojot savas tiesības taisnīgu tiesu un taisnīgu nolēmumu, lai pierādītu savu prasību un mazināt taisnīguma gausmas problēmu.

Pierādījumu nodrošināšana tāpat, kā prasības nodrošināšana ir iespējama gan pirms prasības celšanas tiesā, gan jebkurā procesa stadijā. Civilprocesa likumā nav uzskaitīti pierādījumu nodrošināšanas veidi, taču šī panta komentāros ir norādīts, ka pierādījumu nodrošināšana var izpausties kā liecinieku nopratināšana, eksperta atzinuma iegūšana, objekta apskate tā atrašanās vietā, dokumentu vai lietisko pierādījumu izņemšana, ar pārkāpumu saistītu ziņu konstatēšana.⁹³

Pierādījumu nodrošināšana kā pagaidu aizsardzības līdzeklis pieļaujama atsevišķu kategoriju lietās, kurās Civilprocesa likumā šāds procesuālais aizsardzības līdzeklis ir tieši noteikts – lietās par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību, lietās par kapitālsabiedrību dalībnieku (akcionāru) sapulces lēmumu atzīšanu par spēkā neesošiem, pagaidu aizsardzības lietās pret vardarbību, juridiskas personas maksātnespējas lietās.⁹⁴

⁹³ Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri I daļa (1.-28. nodaļa), Otrais papildinātais izdevums. Tiesu namu aģentūra, 2016., 352.lpp.

⁹⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums prasības nodrošinājuma lietās. Rīga, 2015. 4.lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2015/Prasibas%20nodrosinajums-petijums.doc [aplūkots 10.12.2019.]

PIETEIKUMA PAR PIERĀDĪJUMU NODROŠINĀJUMA IZLĒMŠANA

Pierādījumu nodrošināšana Latvijas civilprocesā ir slikti reglamentēts, neskaidrs un arī maz izmantots institūts.

Tiesību norma paredz, ka pieteikumam jābūt motivētam, kas izriet gan no Civilprocesa likuma 99.panta, kas noteic četras obligātus pieteikuma rekvizītus, proti, pieteicēja, lietas vai iespējamo dalībnieku dati, nodrošināmie pierādījumi, fakti, kuru pierādīšanai nepieciešami pierādījumi, iemesli, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pieadījumus, gan no vispārējiem civilprocesuālajiem noteikumiem par jebkuru vienas puses apgalvojumu pierādīšanas nepieciešamību.

Lai būtu ievēroti civilprocesa likuma principi, tajā skaitā arī sacīkstes princips ir svarīgi ņemt vērā vienu no būtiskajiem problēmām, kura praksē pastāv – pierādījumu iegūšanu un vērtēšanu. Tiesību doktrīnā atzīts, ka pierādīšanas pienākums ir viens no svarīgākajiem institūtiem civilprocesā.⁹⁵

Visiem pierādījumiem, kurus lietas dalībnieki iesniedz lietā, ir jābūt iesniegtiem pienācīgā formā un atbilstošā kārtībā, proti, Civilprocesa likuma komentāros norādīts, ka pierādījums uzskatāms par attiecināmo, ja to veidojušās ziņas tieši vai netieši pamato lietā pierādāmo apstākļu esamību vai neesamību.⁹⁶

Atbilstoši Civilprocesa likuma 192.pantā noteiktajam, tiesa taisa spriedumu par prasībā noteikto prasības priekšmetu un uz prasībā norādītā pamata, nepārsniedzot prasījuma robežas.

Tiesību doktrīnā un judikatūrā nostiprināta atziņa, ka prasības priekšmets ir apstrīdētā tiesiskā attiecība, uz kuru prasības vērsta. Savukārt prasības pamatu veido apstākļi, uz kuriem prasītājs pamato savu prasījumu, tas ir, juridiski fakti, ar kuriem tiesību normas hipotēze saistīta strīda pušu materiāltiesiskās attiecības esamību, grozīšanos vai izbeigšanos.⁹⁷

Ievērojot minēto, var secināt, ka lietā ir pieļaujami tikai tie pierādījumi, kas atteicas uz prasības pamatā esošo juridiski nozīmīgo apstākļu konstatēšanu.

Iesniedzot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu ir svarīgi procesuāli pareizi sastādīt pieteikumu.

Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa lietā Nr.C-1507-18⁹⁸ noraidījusi SIA “K” pieteikumu par nodrošināšanu.

⁹⁵ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006., 172. lpp.

⁹⁶ Civilprocesa likuma komentāri. Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016., 337. lpp.

⁹⁷ Augstākās tiesas Senāta 2008.gada 10.decembra spriedums lietā Nr.SKC-467,2008; Civilprocesa likuma komentāti I daļa (1.-28.nodaļa) Prof.K.Torgāna zin.red.-Rīga:TNA, 2011, 321.-322.lpp.)

⁹⁸ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas lēmums lietā Nr.C-1507-18 [nav publicēts].

Īsi lietas faktiskie aptakļi. Bija iesniegts pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu, ar kuru lūgts nodrošināt 95 priekšmetus jeb kustamo mantu. Tiesa izvērtējot pieteikuma pamatojumu un lietas materiālus, atzina, ka pieteikums nav pamatots un ir noraidāms.

Tiesa norādījusi, ka pieteicēja pieteikums ir noraidāms tā iemesla dēļ, ka pieteicējs lūdz nodrošināt nevis pierādījumus, kļūdaini nosaucot tos par pierādījumiem, bet prasības priekšmetus – kustamo mantu, īpašuma tiesības uz kuru tiks vērtētas, izskatot civillietu pēc būtības.

Līdz ar ko, pieteikums bija nepareizi procesuāli sastādīts, tādējādi pieteikums neatbilsta Civilprocesa likuma 98.pantam. Jo prasības priekšmets - kustama manta nevar būt vienlaikus arī pierādījums lietā.

Civilprocesa likumā norādīts, ka ja personai ir pamats uzskatīt, ka tai nepieciešamo pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, tā var lūgt šos pierādījumus nodrošināt. Pieteicējai ir jāiesniedz pieteikumu, kurā jāparliecina tiesu par nodrošinājuma nepieciešamību. Gadījumā, ja pieteikums nav pieteikoši motivēts, tad tiesa var noraidīt to.

Ar Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2019.gada 28.janvāra lēmumu noraidīts pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas. Īsi lietas faktiskie apstākļi - tiesā saņemts maksātnespējīgās SIA "D" (turpmāk arī pieteicēja) pieteikums pret iespējamo atbildētāju SIA "T" par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas.

Pieteikumā norādīts, ka pieteicēja cēlusi tiesā prasību pret SIA "Z" un šī lietas ietvaros 2016.gada 29.augustā ar iespējamo atbildētāju noslēgts Cesijas līgums, saskaņā ar kuru iespējamā atbildētāja ieguvusi prasījuma tiesības pret SIA "Z". Ar Latgales apgabaltiesas 2018.gada 18.maija spriedumu prasība apmierināta, un no SIA "Z" par labu iespējamajai atbildētājai piedzīti 15586,27 *euro*. Pēc administratora rīcībā esošām ziņām, iespējamā atbildētāja ir saņēmusi visu piespriesto naudas summu.

Lai pienācīgi izvērtētu visus ar Cesijas līgumu saistītos apstākļus, administrators ir pieprasījis ziņas gan no parādnieces pārstāvjiem, gan no iespējamās atbildētājas likvidatora, taču nekādas ziņas pēc būtības vai dokumenti nav saņemti. [..]

Tā kā iespējamā atbildētāja izvairās no atbildes un attiecīgo pierādījumu sniegšanas administratoram, kas, iespējams, saistīts ar šādu dokumentu faktisku nepastāvēšanu, lai pienācīgi izvērtētu lietas apstākļus un celtu attiecīgu prasību, ja tai būtu pamats, nepieciešams nodrošināt pierādījumus - dokumentus, kas apliecina tādu darījumu noslēgšanu un pienācīgu izpildi, uz kuru pamata iespējamajai atbildētājai būtu radušies prasījumi pret pieteicēju.

Ņemot vērā, ka iespējamajai atbildētājai ir uzsākts likvidācijas process, pierādījumu nenodrošināšanas gadījumā likvidācijas process var tikt pabeigts, līdz ar ko vairs nebūs iespējama attiecīgo pierādījumu iegūšana.

Pieteicēja lūdz nodrošināt pierādījumus, izprasot no iespējamās atbildētājas likvidatora dokumentus, kas apliecina tādu darījumu noslēgšanu un pienācīgu izpildi, uz kuru pamata iespējamai atbildētājai līdz 2016.gada 29.augustam būtu radušies prasījumi pret pieteicēju, kas izlietoti kā atlīdzība sakarā ar prasījumu cesiju.

Tiesa konstatējusi, ka lietas materiāliem nav pievienoti pierādījumi, kas liecinātu, ka iespējamā atbildētāja šos dokumentus neizsniegs pieteicējai vai arī varētu tos iznīcināt.

Pieteicējas apgalvojums par to, ka pieprasītie pierādījumi nepastāv un iespējamā atbildētāja izvairās no to izsniegšanas, nav pamatots ar pieteikumā norādītajiem faktiem, līdz ar to pieteicēja arī nav pierādījusi, ka pastāv ticamas bažas, kas liecinātu par iespējamās atbildētājas nākotnē pastāvošām darbībām kā rezultātā notiku pierādījumu iznīcināšana. Tāpat tiesai nerodas šaubas, ka nepieciešamo pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, it sevišķi, ja administrators pat neplāno celt prasību tiesā.

Vērtējot minētos apstākļus, atzīstams, ka pieteicēja nav norādījusi pamatotus iemeslus, kuru dēļ, ievērojot pierādīšanas līdzekļu noteiktu stāvokli, īpatnības vai iespējamo lietas dalībnieku rīcību, varētu izdarīt secinājumus par to, ka pierādījumu iesniegšana vēlāk varētu būt apgrūtināta vai neiespējama.

Tāpat secināms, ka pieteicēja nav konkrēti norādījusi kādus pierādījumus ir nepieciešams nodrošināt, jo pieteikumā norādīti dokumenti ļoti plašā nozīmē, tādējādi tiesai nav saprotams kādi tieši pierādījumi būtu nodrošināmi.

Vērtējot pieteicējas pieteikumu, tiesa konstatējusi, ka pēc būtības pieteikuma mērķis ir nevis pierādījumu nodrošināšana Civilprocesa likuma 98.panta izpratnē, bet gan pierādījumu pieprasīšana, ko iepriekš minētā tiesību norma neparedz.

Abos šos gadījumos pieteicēji tiesību normu par pierādījumu nodrošināšanu izmantojuši neatbilstoši tiesību jēgai un mērķim.

Tāpat tiesā kā vienu no pamatiem pieteikuma noraidīšanai ir norādījusi apstākļi, ka nav iesniegti pierādījumi, kas liecinātu, ka iespējamā atbildētāja dokumentus neizsniegs pieteicējai vai arī varētu tos iznīcināt. Savukārt pants par pierādījumu nodrošināšanu faktiski neprasa iesniegt pierādījumu, bet pieteikumā ir jānorada iemeslus, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pierādījumus.

Tādējādi pēc autores domām, lai novērst neskaidrību šajā pantā, būtu jāveic izmaiņas un Civilprocesa likuma 99.panta 4.punkts būtu papildināts ar vārdu “ iesniedz pierādījums, kas tos apstiprina” un tiek izteikts tādā redakcijā: “Pieteikumā par pierādījumu nodrošināšanu norāda: 4) iemeslus, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pierādījumus un iesniedz pierādījumus, kas tos apstiprina”.

Izskatot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu tiesai jāparliecinās, ka nodrošināšana nav jāucāma ar pierādījumu pieprasīšanu vai prasības priekšmetu.

Pierādīšanas pienākums izpaustas katras puses pienākumā pierādīt tos apstākļus (faktus), uz kuriem tā pamato savu prasījumus vai iebildumus.⁹⁹ Pierādīšanas pienākums ir nostiprināts Civilprocesa likuma 93. panta pirmajā un otrajā daļā.¹⁰⁰

Tikai ja lietas dalībnieki iesniegs pierādījumus, tiesas var izpildīt pienākumu, kas noteic, ka tiesai pierādījumi jānovērtē pēc savas iekšējās pārlicības, kas pamatota uz tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem (Civilprocesa likuma 97.panta pirmā daļa)¹⁰¹.

Tiesa nedrīkst izdarīt secinājumus bez pierādījumu skatīšanas tādēļ, ka tādā veidā tiks pārkāptas pušu tiesības uz taisnīgu tiesu, kuras ir ietvertas Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā, Civilprocesa likuma 1. pantā un likuma Par tiesu varu 17. un 18. pantā. Likuma Par tiesu varu 17. panta otrajā daļā ir norādīts, ka tiesa, izskatot lietu, konstatē faktus, pamatojoties uz tiesas sēdē pārbaudītiem pierādījumiem. Ja tiesa neveic iesniegto pierādījumu pārbaudi, tad tas spriedums lietā nebūs objektīvs un līdz ar to nebūs tiesisks.

Civilprocesa mērķis ir noskaidrot lietas faktiskos apstākļus un izzināt objektīvo patiesību. Jāatzīst, ka tiesai civilprocesa ietvaros ir grūti izzināt objektīvo patiesību, jo tiesa pārbauda tikai lietas dalībnieku iesniegtos pierādījumus. Pēc vispārējā principa, tiesa nevāc pierādījumus lietā (izņemot Civilprocesa likumā paredzētās atkāpes, piemēram, lietās par aizgādības nodibināšanu, kur tiesa var prasīt ziņas no bāriņtiesas), tāpēc tai ir jāatrod objektīvā patiesība balstoties, uz pušu iesniegtajiem pierādījumiem. Kaut arī tiesa var izprasīt no pusēm pierādījumus, tomēr pierādījumu vākšana ir pušu, nevis tiesas uzdevums. Līdz ar to ir problēmas ar objektīvās patiesības noskaidrošanu Civilprocesā, jo tas ir iespējams vienīgi sacīkstes principa ietvaros.

Savukārt ir svarīgi atzīmēt arī tiesneša lomu un sacīkstes principa piemērošanu tiesai. Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2012-05-01 ir atzinusi, ka, ievērojot sacīkstes principu, abām pusēm ir līdzvērtīgas iespējas līdz tiesas sēdei sagatavot un tiesas sēdē argumentēti pamatot savu viedokli. Tādējādi tieši lietas sagatavošanas stadijā, ievērojot ekonomijas principu, tiesnesim ir iespējams pusēm norādīt uz nepilnīgiem pierādījumiem vai to neesamību un radīt apstākļus, lai līdz tiesas sēdei maksimāli tiktu iesniegti visi nepieciešamie pierādījumi,

⁹⁹ Осокина Г.Л. Гражданский процесс. Общая часть. – Москва: Юристъ, 2006., стр. 572.

¹⁰⁰ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 23.01. 2020.]

¹⁰¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 5.decembra spriedums SKC-796 [aplūkots 28.01.2020.]

tajā skaitā arī izlemti jautājumi par nepieciešamo pierādījumu izprasīšanu un ekspertīžu nozīmēšanu.¹⁰²

Igaunijas civilprocesa kodeksā sacīkstes princips ir apvienots ar līdztiesības principu un ir iekļauts 5.pantā, kura otrā daļa nosaka, ka pusēm ir vienādas tiesības un iespējas, pamatot savu prasību vai apstrīdēt oponenta puses iesniegumus. Puses var izvēlēties faktus, kurus tā iesniedz, lai pamatotu savus apgalvojumus kā arī pierādījumus, kuri ir paredzēti kā izvēlēto faktu pierādījumi.¹⁰³

Attiecībā pret tiesneša lomu, Vācijas Civilprocesa kodekss atzīst divas koncepcijas: materiālās un procesuālās tiesvedības pamatnostādnes. Saskaņā ar Vācijas Civilprocesa kodeksa 136.pantu, tiesnesis vada lietu un nosaka tās virzienu.¹⁰⁴ Tiesnesim ir pienākums rūpēties par pušu tiesību ievērošanu, kā arī tiesnesis līdzatbildīgs taisnīgas tiesas nodrošināšanā. Sacīkstes princips tiek pārveidots, ciktāl tiesnesim ir pienākums palīdzēt pusēm, pārrunājot faktiskos un tiesiskos strīda aspektus, pat ja šāda saruna starp pusēm un tiesu izraisa jautājumus, kuri pirms tam netika iesniegti tiesai. Šāda tiesas iesaistīšanās ir paredzēta Vācu Civilprocesa kodeksa § 139.panta pirmajā daļā. Taču, galvenokārt, tas ir puses pienākums, izlemt vai ievērot tiesas paziņojumus vai nē. Tādējādi, tiesneša rūpēšanās pienākums ir instruments, kas sargā puses tiesības tikt uzklautai.¹⁰⁵

Savukārt jautājumā ar pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu sacīkstes princips izmantots tikai daļēji, jo lēmumu tiesa var pieņemt bez iespējamā atbildētāja vai cita lietas dalībnieka klātbūtnes, viņam tiek paziņots par šo lēmumu ne vēlāk kā minētā lēmuma izpildes brīdī.

Savukārt noraidot lietas dalībnieka pieteikumu tiesai jāsniedz pamatojumu, tādējādi tiesa daļēji norāda pieteicējam savu attieksmi pret iespējamo prasību.

Strīda risināšana caur tiesu civilprocesā ir tikai un vienīgi pušu iniciatīva, tādējādi pusēm ir jābūt ne tikai pamatam, lai vērstos tiesā, bet arī pierādījumiem, jo pierādījumu trūkuma gadījumā tiesa secinās, ka strīda starp pusēm nepastāv un, ka puses tiesības nav pārkāptas.

¹⁰² Ose D. Pierādījumu neiesniegšanas atšķirīgās sekas tiesu praksē. Jurista Vārds, 31.01.2017., Nr. 5 (959), 12.-16.lpp.

¹⁰³ Igaunijas Republikas Civilprocesa likuma 5. pants. Pieņemts 20.04.2005. Pieejams <https://www.riigiteataja.ee/akt/13261659> [aplūkots 30.01.2020]

¹⁰⁴ Zivilprozessrecht, ZPO (Vācijas Civilprocesa kodekss). 136.pants. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html#p1384 [aplūkots 12.01.2020]

¹⁰⁵ Wolf C., Zeibig N. Evidence in Civil Law- Germany. Maribor: Institute for Local Self-Government and Public Procurement, 2015, p.15. Pieejams:<http://books.lexlocalis.press/evidenceincivillaw/germany/files/downloads/Evidence%20in%20Civil%20Law%20-%20Germany.pdf> [aplūkots 02.02.2020]

Pierādījumi var atrasties citā personas rīcībā, kura tos var iznīcināt vai bojāt, līdz ar ko turpmāka tā izmantošana nebūs iespējama, un persona turpmāk nevarēs vērsties tiesā savu aizskārtu tiesību īstenošanai, kā arī nebūs sasniedzams tiesību mērķis.

Viens no iemesliem, kāpēc pieteicējam var rasties nepieciešamība nodrošināt pierādījumu, ja iespējamais atbildētājs sniedzis maldinošas ziņas izmantojot pieteicēja paļāvību, ka atbildētājs ir godprātīgs un izpildīs ar līgumu uzņemtās saistības.

Prasītājam jābūt spējīgām pierādīt, ka pierādījumu pasākumi palīdzēs saglabāt faktisko un tiesisko situāciju, vai ja viņš spēj parādīt, ka aiz tā stāv intereses, kuras vēlas aizsargāt, nevis mēģinājums izziņāt vai ir vērts celt prasību pēc būtības, tad pierādījumu pasākumi var tikt uzskatīti par pagaidu aizsardzības pasākumiem¹⁰⁶, savādāk tiesā var nepiemērot Civilprocesa likuma 98.pantu.

Tā piemēram, liecinieka liecība ir atzīstama kā iegūta pienācīgā formā tikai tad, ja tā iegūta atbilstoši Civilprocesa likuma 169.panta un 170.panta prasībām – pēc brīdināšanas par saukšanu pie kriminālatbildības par atteikšanos no liecināšanas vai par apzināti nepatiesas liecības došanu, turklāt liecības sniegšanas vieta ir tiesas sēde un liecības forma – mutiska liecināšana ar liecības fiksēšanu tiesas sēžu protokolā. Rakstveida liecinieku liecības Latvijas Civilprocesā nav pieļaujamas, kaut gan Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 861/2007, ar ko izveido Eiropas procedūru maza apmēra prasībām, 9.panta pirmajā daļā¹⁰⁷ ir noteikts, ka tiesa var atļaut pierādījumus iegūt, izmantojot rakstiskas liecinieku, ekspertu vai pušu liecības. Rakstveida liecinieka liecības forma ir pieļaujama tikai gadījumos, ja tiesvedību regulē speciālās normas, kuras šādu liecināšanas formu pieļauj. Tātad, ja civillietā tiek skatīta atbilstoši Latvijas Civilprocesa likuma normām, tad, tiesai nākas vērtēt liecinieka liecību likumību atbilstoši nacionālā procesa prasībām, savukārt, skatot strīdu, kurš pamatots ar Regulas (EK) Nr. 861/2007 normām, atbilstoši regulējumam, būs pieļaujamas rakstveida liecības.

Attiecībā uz rakstveida pierādījumiem, likumības princips ir attiecināms uz dokumenta formas prasībām, t.i., materiālajās normās ir ietverta virkne ne nozaru, kādā formā attiecīgais darījums ir jānoformē, tā piemēram, Civillikuma 1475.pantā¹⁰⁸ ir norādīts, ka darījuma formas neievērošana tajos gadījumos, kad formu prasa likums vai kad līdzīgi darījuši no tās atkarīgu sava darījuma spēku, padara pašu darījumu par spēkā neesošu. Iepriekšējām norunām, kas tādos gadījumos notiek starp līdzējiem, nav nekāda tiesiski saistoša spēka, un līdz to ietērpšanai

¹⁰⁶ Dickinson A., The Brussels I Regulation Recast, Oxford University Press, 2015, p. 368.

¹⁰⁷ EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (EK) Nr. 861/2007 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0861&from=EN> [aplūkots 25.01.2020]

¹⁰⁸ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. Pieņemts <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums> [aplūkots 23.01.2020.]

attiecīgā formā katram līdzējam ir tiesība no tām vienpusēji atkāpties. Vērtējot rakstveida pierādījumus, tiesai nākas izvērtēt jautājumu par pierādījuma pieļaujamību, un, vai formas neievērošana rada neiespējamu izmantot citus pierādīšanas līdzekļus, ņemot vērā, ka civilprocesā nevienam pierādīšanas līdzeklim nav priekšroka attiecībā pret citiem pierādīšanas līdzekļiem. Tātad, likumības principa pamatā ir jāņem vērā pierādījumu iegūšanas un novērtēšanas prasības.

Tā kā atšķirībā no kriminālprocesā, civillietprocesā darbojas sacīkstes un vienlīdzības princips. Sacīkstes princips uz lietas dalībnieku uzliek pienākumu vākt, atlasīt un iesniegt tiesā pierādījumus un vienlīdzības princips uzliek tiesai par pienākumu nodrošināt pusēm vienādas iespējas izmanto tām piešķirtas tiesības savu interešu aizsardzībai.¹⁰⁹

Tādējādi teorija paredz divas iespējas kad pierādījumus būtu nepieciešams nodrošināt. Pirmais pamatgādījums ir, kad pierādījumi paši bojājas, izzūd un otrs - pierādījumus kāda persona bojā, iznīcina vai paslēpj.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 98.panta ietvertas normas mērķim, pierādījumu nodrošināšana veicama gadījumos, kad pierādījumu avoti, piemēram, organiskas izcelsmes lietas var sabojāties vai ticami pastāv pierādījumu iznīcināšanas iespējamība, citai personai uzzinot par gaidāmo prasījumu vai pierādījumu vākšanu. Tāpat tiesību doktrīna atzīst, ka pierādījumu nodrošināšana ar tiesas līdzdalību ir pieļaujama tikai tad, ja ir pamats uzskatīt, ka pierādījumu fiksēšana un iesniegšana tiesai vēlāk var kļūt neiespējama vai apgrūtināta.

Pieteicējam ir pienākums pamatot savu pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu, savukārt tiesas kompetencē to izvērtēt.

Vērtējot pieteikumu par pierādījuma nodrošināšanu tiesa izvērtē pieteicēja iesniegto informāciju un ja tiesa atzīst, ka pieteicējam nav citas iespēja, ka iegūt pierādījumus bez tiesas starpniecības, bet neiegūstot minētos pierādījumus, iespējamam prasītājam var tikt liegta iespēja pierādīt prasību (jeb prasības summu) tad tiesa apmierina pieteikumu, nosakot zvērinātu tiesu izpildītājam konkrētas darbības, kas nepieciešams izpildīt (izņemt, uzglābt utt.).

Gandrīz visi apsvērumi, kas tiesai būtu jāizvērtē pierādījumu pieprasīšanas jautājumā, atteicas arī uz pierādījuma nodrošināšanu. Tikai šīs pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošana, iespējams, prasa vēl nopietnāku analīzi un visu "par" un "pret" apsvēršanu.

Civilprocesa likums noteic, ka pierādījumus līdz lietas ierosināšanai tiesā nodrošina tā rajona tiesa, kuras darbības teritorijā atrodas nodrošināmā pierādījuma avots. Pierādījumus pēc lietas ierosināšanas tiesā nodrošina tiesa, kas izskata lietu.

¹⁰⁹ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 23.01.2020.]

Civilprocesa likuma 100.pants noteic kārtība, kādā izlemj pieteikumu pirms prasības celšanas – tiesa vai tiesnesis 10 dienu laikā no saņemšanas dienas. Ja pieteikumu izlemj tiesa, uz tiesas sēdi aicina pieteicēju un iespējamās lietas dalībniekus - bet ja tie neierodas, tas nav šķērslis iesniegtā pieteikuma izskatīšanai, tādējādi tiesa var izskatīt pieteikumu bez lietas dalībnieku klātbūtnes, tikai pamatojoties uz iesniegto pieteikumu un pierādījumiem.

Minētā panta trešā daļa paredz, ka ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt tikai neatliekamajos gadījumos, tā skaitā neatliekamās intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu vai iespējamu pārkāpumu gadījumos vai gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki.

Šī tiesību norma, paredz, ka tiesnesis pirms lemt pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu izlemj jautājumu, vai pieteikums tiek skatīts ar vai bez lietas dalībnieku, ir vai nav steidzīgā kārtībā pieņemts nolēmums.

Ja lēmums pieņemts bez iespējamā atbildētāja vai cita lietas dalībnieka klātbūtnes, viņam tiek paziņots par šo lēmumu ne vēlāk kā minētā lēmuma izpildes brīdī.

Apmierinot pieteikumu, tiesnesis nosaka prasības pieteikuma iesniegšanas termiņu – ne ilgāku par 30 dienām, kā arī tiesnesis var pieprasīt, lai iespējamais prasītājs, iemaksājot noteiktu naudas summu tiesu izpildītāja depozīta kontā vai sniedzot līdzvērtīgu garantiju – nodrošina to zaudējumu segšanu, kuri atbildētājam varētu rasties saistībā ar pierādījumu nodrošināšanu.

Latvijas Republikas Senāts 2020.gada 13.marta izskatīja ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta virsprokurora protestu par Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas tiesneses 2019.gada 13.septembra lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasīscelšanas un nolēmuma to atcelt un pieteikumu nodot jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai citā sastāvā.

Darba autore uzskata, ka šis Senata lēmums ir būtisks maģistra darbam, līdz ar ko atspoguļo savā darbā.

No lēmuma izriet, ka AS „Gaso” (iepriekš - AS “Latvijas Gāze”) Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā 2019.gada 2.septembrī iesniegusi pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas pret /pers. C/. Pieteikumā norādīts, ka starp AS „Latvijas Gāze” un /pers. C/ 2005.gada 3.februārī noslēgts līgums Nr./numurs/ par dabasgāzes piegādi individuālo dzīvojamo ēku (būvju) īpašniekam gazificētajā objektā/adrese/ (turpmāk –objekts). Piegādātās dabasgāzes uzskaitē tika uzstādīts dabasgāzes patēriņa skaitītājs G4 BK Premagasar Nr.1806010-026-04-I, un tā pievienošanas vieta noplombēta ar plombuNr.5126069. Objektā 2019.gada 10.maijā skaitītājs un plomba noņemti, par ko sastādīts akts par skaitītāja maiņu, kontroli, pārplombēšanu, atvienošanu, noņemšanu, pievienošanu un/vai dabasgāzes iekārtu pievienošanu, atvienošanu Nr.A61857. Skaitītājs un plombaievietoti drošības maisā

Nr.0014775, kas aizlīmēts un nogādāts glabāšanaitelpās Vagonu ielā 20, Rīgā. Pieteicējai ir aizdomas, ka skaitītājs un plomba ir bojāti, kas radījis iespēju gazificētajā objektā patērēt dabasgāzi, izmainot patēriņa uzskaiti. Ievērojot minēto, pieteicējai pirms prasības celšanas nepieciešams nodrošināt skaitītāja un plombasekspertīzi, kas apliecinās vai neapliecinās bojāšanas faktu, jo pieteicējai nav citu veidu, kā to noskaidrot, vienlaikus nodrošinot ekspertīzes veikšanu Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Pieteikums pamatots ar Civilprocesa likuma 98., 99. un 121.pantu.

Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2019.gada 13.septembra lēmumu AS „Gaso” pieteikums apmierināts. Lietā noteikta gāzes skaitītāja trasoloģiskā ekspertīze un uzdoti ekspertam šādi jautājumi: 1. Vai uzskaitītāja: 1.1. rūpnieciskās plombas (kniedes) ir sveša priekšmeta atstātas pēdas? Kāds ir to rašanās mehānisms? Vai šīs pēdas norāda/var norādīt uz iejaukšanos plombā(kniedē)? 1.2. korpusair sveša priekšmeta atstātas pēdas? Vai šīs pēdas norāda/var norādīt uz iejaukšanos gāzes skaitītāja darbībā? 1.3.esošās plombas nospiedums (kniedējums) ir rūpnīcas plombas nospiedums (kniedējums)? 1.4.esošās AS „Latvijas Gāze” uzstādītās plombas vai tās mehānismā ir sveša priekšmeta (pieskaitītāja vai plombas nepiederoša) atstātas pēdas? Kāds ir to rašanās mehānisms? Ja uz plombas ir sveša priekšmeta iejaukšanās pēdas, vai tās ir tādas, kas ir radušās/varējušas rasties tieši iedarbojoties uz plombu? Uzlikts par pienākumu AS „Gaso” skaitītāju ar plombu, kas iepakoti drošības maisā, nogādāt tiesas noteiktajam ekspertam tiesas nozīmētās ekspertīzes veikšanai līdz 2019.gada 27.septembrim. Ekspertīzi uzlikts par pienākumu izdarīt Valsts tiesu ekspertīžu biroja, Invalīdu ielā 1, Rīgā, ekspertei /pers. D/. Izskaidrot ekspertei tiesības, ekspertīzes veikšanai, izprasīt no pieteicējas nepieciešamos salīdzinošos materiālus, ja tādi ir nepieciešami (salīdzinošos skaitītājus/plombas), uzdot papildus jautājumus un veikt visas nepieciešamās darbībasar izpētāmiem priekšmetiem. Brīdināt ekspertu par kriminālatbildību saskaņā ar Krimināllikuma 300. un 302.pantu par atteikšanos no atzinuma došanas vaiapzināti nepatiesa atzinuma došanu. Noteikts, ka ekspertīzes veikšanas izdevumi sedzami no AS „Gaso” līdzekļiem. Noteikts AS „Gaso” prasības pieteikuma iesniegšanas termiņu – 30 dienas pēc ekspertīzes slēdziena saņemšanas.

Tiesa, atsaucoties uz Civilprocesa likuma 98.panta pirmo un otro daļu, 121.panta pirmo un otro daļu, norādījusi, ka ir nepieciešamas speciālas zināšanas, lai noteiktu vai ir notikusi gāzes skaitītāja un plombas ietekmēšana, līdz ar to atbilstoši Civilprocesalíkuma 121.panta noteikumiem pierādījumu nodrošināšanai pirms prasības celšanas lietā ir nosakāma trasoloģiskā ekspertīze, jo tiesas ieskatā pieteicējai nav citas iespējas kā nodrošināt pierādījumus lietā.

Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta virsprokurors par minēto lēmumu iesniedzis protestu, lūdzis to atcelt un nodot pieteikumu jaunai izskatīšanai pašai tiesai citā sastāvā. Protests pamatots ar šādiem argumentiem. Apstrīdētais lēmums atceļams būtisku procesuālo tiesību normu pārkāpuma dēļ, kas novedis pie lietas nepareizas izspriešanas, kā arī iespējamās atbildētājas pamattiesību aizskāruma dēļ. Nav pamata apšaubīt, ka ir nepieciešamas speciālās zināšanas, lai noteiktu, vai ir notikusi gāzes skaitītāja un plombas ietekmēšana. Šī fakta konstatācijai ir nosakāma trasaloģiskā ekspertīze, taču pieteikumā nav norādīti nekādi šķēršļi vai apstākļi šo pierādījumu iegūšanai pēc prasības celšanas tiesā. Pieteikumā minētais pamatojums liecina par pieteicēju vēlmi, neceļot vēl prasību tiesā un attiecīgi nemaksājot tiesas izdevumus, noskaidrot būtiskus lietas apstākļus, lai izlemtu par prasības celšanas lietderīgumu. Šāds pieteikuma iesniedzēja mērķis ir pretrunār Civilprocesa likuma 98.pantu un neatbilstminētātiesību institūta būtībai un jēgai.

Tiesnese, nosakot AS „Gaso” prasības pieteikuma iesniegšanas termiņu – 30 dienas pēc ekspertīzes slēdziena saņemšanas, ir nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Civilprocesa likuma 100.pantasessto daļu, nepamatoti paildzinājusi nenoteiktības periodu, kas atsevišķos gadījumos var sasniegt gadu un vairāk. Līdz ar to pārkāpusi Civilprocesa likuma 100.panta sestajā daļā paredzēto prasības noteikšanas mērķi. Lietas izskatīšanas laikā tiesnese pārkāpusi iespējamās atbildētājas tiesības uz taisnīgu tiesu, jo liegusi /pers. C/ pilnvarotajam pārstāvim piedalīties tiesas sēdē, atzīstot, ka pilnvarojums neatbilst Civilprocesa likuma 85.panta pirmās daļas prasībām. Iepazīstoties ar sūdzībai pievienoto pilnvaras kopiju, konstatējams, kato sagatavojusi un apliecinājusi Ķekavas novada bāriņtiesas locekļa atbilstoši Bāriņtiesas likuma 70. un 64.panta prasībām.

Nepamatoti nepielaižot /pers. C/ pārstāvi piedalīties tiesas sēdē, viņai liegta tiesības sniegt paskaidrojumus, iesniegt pierādījumus un uzdot jautājumu ekspertam, tādējādi būtiski pārkāptas Satversmes 92.pantā garantētās tiesības.

Pārbaudījis lēmuma likumību attiecībā uz protestā minētajiem argumentiem, Senāts atzina, ka lēmums atceļams turpmāk norādīto apsvērumu dēļ.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 484.pantampamats protesta iesniegšanai par spēkā stājušos tiesas nolēmumu ir būtiski materiālo vai procesuālo tiesību normu pārkāpumi, kas konstatēti lietās, kuras izskatītas tikai pirmās instances tiesā, ja tiesas nolēmums nav pārsūdzēts likumā noteiktajā kārtībā no lietas dalībniekiem neatkarīgu iemeslu dēļ vai ar tiesas nolēmumu aizskartas valsts vai pašvaldību iestāžu tiesības vai to personu tiesības, kuras nav bijušas lietas dalībnieki. Iepriekš citētā tiesību norma paredz, ka protestējami lēmumi, kuri nav pārsūdzami lietās, kas ir izskatītas tikai pirmās instances tiesā vai būtiski aizskartas personu tiesības, kuras nav bijušas lietas dalībnieki. Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības

departamenta virsprokurors protestu iesniedzis par nepārsūdzamu tiesas lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas, uzskatot, ka tiesa pieļāvusi būtisku procesuālo tiesību normu pārkāpumu un iespējamās atbildētājas pamattiesību aizskārumu. Civilprocesa likuma 98.panta pirmā un otrā daļa noteic, ja personai ir pamats uzskatīt, ka tai nepieciešamo pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, tā var lūgt šos pierādījumus nodrošināt. Pieteikumus par pierādījumu nodrošināšanu var iesniegt jebkurā procesa stadijā, kā arī pirms prasībascelšanas tiesā. Kā norādīts tiesību doktrīnā, pierādījumu nodrošināšana ar tiesas līdzdalību ir pieļaujama tikai tad, ja ir pamats uzskatīt, ka pierādījumu fiksēšana un iesniegšana tiesai vēlāk var kļūt neiespējama vai apgrūtināta. Pieteicējam ir pienākums to pamatot, bet tiesas kompetencē – to izvērtēt¹¹⁰ No lietas materiāliem izriet, ka objektā 2019.gada 10.maijā skaitītājs ar plombu noņemti, par ko sastādīts akts par skaitītāja maiņu, kontroli, pārplombēšanu, atvienošanu, noņemšanu, pievienošanu un/vai dabasgāzes iekārtu pievienošanu, atvienošanu, un tie ievietoti drošības maisā. Drošības maiss aizlīmēts un nogādāts glabāšanai telpās Vagonu ielā 20, Rīgā. Tiesa, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 121.pantam, nozīmējusi trasoloģisko ekspertīzi, lai noteiktu, vai ir notikusi gāzes skaitītāja un plombas ietekmēšana, jo pieteicējai nav citas iespējas kā nodrošināt pierādījumus lietā. Taču tiesa nav ņēmusi vērā, ka pieteikumā nav norādīti apstākļi, kas dotu pamatu uzskatīt, ka šie pierādījumi varētu iet bojā vaizaudēt kādas savas īpašības, kas būtu pamats Civilprocesa likuma 98.panta piemērošanai. Tiesa bez ievēribas atstājusi apstākli, ka gāzes skaitītājs un plomba atrodas pie pieteicējas kopš 2019.gada 10.maija, bet pieteikums tiesā iesniegts 2019.gada 2.septembrī, kas nebūt neliecina par pieteicējas steidzamu rīcību pierādījumu nodrošināšanai Civilprocesa likuma 98.panta kārtībā. Tiesību doktrīnā norādīts, ka vajadzības gadījumā, balstoties uz Civilprocesa likuma 112. un 116.pantu, lietas dalībnieks var lūgt tiesai izprasīt rakstveida vai lietiskos pierādījumus, vai, balstoties uz Civilprocesa 121.pantu lūgt noteikt ekspertīzi. Šajos pantos norādītās darbības gan veicamas tikai jau iesāktā civillietā.¹¹¹

Ņemot vērā iepriekš minēto, Senāts atzina, ka konkrētajā gadījumā pierādījumu nodrošināšana neatbilst Civilprocesa likuma jēgai, jo ekspertīzes nozīmēšana veicama jau ierosinātā civilprocesā, izskatot lietu pēc būtības. Pieteikumā nav norādīti nekādi apstākļi, vai kādi šķēršļi šo pierādījumu iegūšanai pēc prasībascelšanas tiesā. Savukārt, minēto pierādījumu – skaitītāja un plombas stāvokļa fiksēšanato noņemšanas brīdī varētu būt iespējama, piemēram, tiesu izpildītājam sastādot aktu. Apstākļi, uz kuru norādījis AS “Gaso” pārstāvis tiesas sēdē,

¹¹⁰ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Otrās papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā.- Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2016, 352.lp.

¹¹¹ Ibid, 351.lp.

ka ekspertu atzinums nepieciešams, lai apsvērtu prasības celšanas lietderīgumu [audio protokols CL_1_10092019_AUDIO], ir pretrunā Civilprocesa likuma 98.panta jēgai un būtībai. Līdz ar to tiesai nebija pamata apmierināt AS “Gasol” pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas. Vienlaikus, kā atzina Senāts, tiesa pārkāpusi iespējamās atbildētājas /pers. C/ tiesības uz taisnīgu tiesu(..) Ievērojot iepriekš norādīto, Senāts atzina, ka protestētais lēmums ir atceļams un pieteikums nododams jaunai izskatīšanai.

No minētā izriet, ka tiesai nebija pamata lemt jautājumu par ekspertīzes nozīmēšanu neierosināta lietā un pieteicēja norāde uz ekspertu atzinums nepieciešams, lai apsvērtu prasības celšanas lietderīgumu nav pieļaujams. Tāpat lēmumā ir norādīts, ka – skaitītāja un plombas stāvokļa fiksēšanā noņemšanas brīdī varētu būt iespējama, piemēram, tiesu izpildītājam sastādot aktu.

Sakarā ar šo Senāta spriedumu jāatzīmē, ka pirmas instances tiesa pienācīgi nav izvērtējusi pieteicēja mērķi un pieņēmusi lēmumu vienīgi uz pieteicēja sniegto informāciju. Atbildētājam bija liegta iespēja sevi aizstāt tiesā un piedalīties pierādījumu parābaude līdz ar ko pirmās instances tiesa pieņēmusi netaisnīgu lēmumu.

Pēc autores domām vēršanas tiesā ar pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas var būt nevisai efektīvs veids kā var nostiprināt pierādījumus. Tas var būt saistīts gan ar iespēju lēmumu pārsūdzēt, gan ar laiku, kas ir nepieciešams, lai tiesa izskatītu pieteikumu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 100.panta devīto daļu par tiesneša lēmumu atteikties pieņemt pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu vai šā panta trešajā daļā minēto lēmumu var iesniegt blakus sūdzību. Ja lēmums par pierādījumu nodrošināšanu pieņemts bez lietas dalībnieka klātbūtnes, termiņu blakus sūdzības iesniegšanai skaita no lēmuma izsniegšanas vai nosūtīšanas dienas.¹¹²

Šo tiesas funkciju daļēji varētu pārņemt citā valsts pārvalde, piemēram, valsts notārs. Īpaši gadījumos, kad prasības nodrošinājums nepieciešams tieši pirms prasības celšanas.

Zvērināta notāra kā valsts pilnvarotas amatpersonas darbība ir nepieciešama, lai piešķirtu dokumentiem publisku ticamību. Publiskā ticamība šajā kontekstā nav jāsaprot tādejādi, ka jebkura notariālā formā noslēgta darījuma noslēgšanas fakts un saturs kļūst pieejams trešajām personām. Notariāli noslēgta tiesiskā darījuma publiskā ticamība izpaužas tādejādi, ka trešās personas var būt drošas, ka notariālā dokumentā minētās personas darījumu ir noslēgušas, turklāt noslēgušas ar attiecīgo saturu.¹¹³ Notāru kompetences pamata kritēriji ir

¹¹² Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 23.01.2020.]

¹¹³ Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007., 195. lpp.

noteikti Notariāta likumā 9. un 10. pantā nosakot pozitīvos (kādām prasībām jāatbilst) un negatīvos (kas nedrīkst kandidēt) cenzus notāra amata kandidātiem.

Tādējādi notāra profesionālā darbība sastāv no diviem pamatelementiem – pirmkārt, tā ir tādu dokumentu (notariālo aktu) radīšana, kam valsts atzīst īpašu pierādījuma spēku; otrkārt – konsultēšana un apkalpošana.

Notariāta likuma 238.pants nosaka, ka notāri piekoptj brīvo profesiju – profesiju, kas ir neatkarīga un nav pakļauta ekonomiskajiem un politiskajiem ierobežojumiem. Notāri ir pašnodarbinātas personas, kas pilda valsts funkcijas, ko tiem uzdots veikt personiski savā vārdā, paliekot neitrālās attiecībās ar publisku dokumentu dalībniekiem, un uz tiem attiecas konfidencialitātes pienākums.

Zvērināts notārs uzņemas atbildību par likumību un samēro dažādu personu likumīgās intereses, paskaidrojot iespējamās sekas visiem darījuma dalībniekiem.

Tā kā notāri ir tiesu sistēmai piederīgas personas, kuras pastāv pie apgabaltiesām un pilda tām likumā noteiktos pienākumus. Amata darbībā zvērināti notāri ir pielīdzināti valsts amatpersonām.¹¹⁴

Zvērinātam notāram ir pienākums atlīdzināt radušos zaudējumus. Notariāta likuma 30. pants noteic, ka ja zvērināts notārs, pildot amata pienākumus, savas darbības vai bezdarbības dēļ ir nodarījis kādam zaudējumus, neatkarīgi no zvērināta notāra disciplinārās vai krimināltiesiskās atbildības šos zaudējumus apdrošināšanas iestāde sedz no zvērināta notāra apdrošināšanas atlīdzības uz apdrošināšanas līguma pamata. Ja zvērināts notārs kļūdās, pildot savus amata pienākumus, personai tiek kompensēti tā rezultātā radušies zaudējumi.

Notariāta likumā ir paredzēta arī notāru disciplināratbildība un kriminālatbildība saskaņā ar Notariāta likuma 203. pantu.

Ņemot vērā zvērināta tiesību darbības loku, to atbildību, kuru paredz likums notāram, pēc autores domām ir pienācis laiks izvērtēt iespēju papildināt zvērināta notāra funkciju loku.

Zvērinātam notāram piekrītošās funkcijas nosaka Notariāta likuma 65. pants, „zvērinātam notāram piekrīt: taisīt notariālos aktus; taisīt apliecinājumus; pieņemt glabājumā naudu, vērtspapīrus un dokumentus; vest mantojuma lietas; sastādīt mantas dalīšanas projektus likumā paredzētajos gadījumos; veikt citas likumos paredzētās darbības.” Uzskaitījums ir lakonisks un nav izsmeļošs.

Notāra apliecināta dokumenta pierādījuma spēks panāk ticamības un pareizības prezumpciju (izcelsme, datums, vieta, fakts, ka akta dalībnieki izdarījuši dokumentā fiksētos paziņojumus). Tas attiecas tikai uz to faktu un paziņojumu ticamību, par kuriem notārs

¹¹⁴ Notariāta likums: LV likums. Pieņemts 01.06.1993. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/59982-notariata-likums> [aplūkots 02.03.2020]

apliecina, ka viņš personīgi tos ir redzējis vai dzirdējis (*propriis sensibus*), proti, ir sajutis ar savām maņām.

Notāri pilnvaroti "apliecināt aktus un līgumus, kuriem puses vēlas vai tiem jāpiešķir autentisks raksturs [...], ar mērķi nodrošināt ticamību datumam, atbilstošu uzglabāšanu, kopiju un izrakstu izdošanu".¹¹⁵ Notāri ir "neieinteresēti pušu padomdevēji, kā arī bezkaislīgi dokumentu sastādītāji, kuri izpauž pušu gribu, informē puses par visiem apstākļiem, sastāda dokumentus, nodrošinot tiem apliecināta akta raksturu un galīga sprieduma spēku".¹¹⁶ Notāram dots valsts varas deleģējums, lai piešķirtu notariālu spēku saviem taisītajiem aktiem, nodrošinot to saglabāšanu, pierādījumu spēku un izpildu spēku.

Notāra funkciju var paplašināt īpaši stādīja, kad lietā tiesa nav ierosināta, proti, pirms prasības celšanas. Notārs var veikt lietu un rakstveida pierādījumu apskati.

Autore uzskata, ka notāram var uzticēt veikt pierādījumu fiksāciju īpaši gadījumos, kad pārkāpums notika internetā.

Interneta iespējas bieži tiek izmantotas prētēji personas interesēm. Informācija, kas ir ievietota internetā izplatas ļoti ātri. Tādējādi, ja ziņa kas diskreditē godu, cieņu un biznesa reputāciju, citu cilvēku intelektuālā īpašuma objektu internetā izplatas ātri un paslēpt "pārkāpuma pēdas" var burtiski dažu minūšu laikā. Šajā sakarā par prioritāti kļūst nepieciešamība operatīvi saglabāt informāciju, kas atrodas noteiktā tīmekļa adresē. Pārkāpums, kas izdarīts internetā ir nepieciešams ātri nofiksēt, jo prētējā gadījumā tas var pazust. Notārs var nodrošināt ātru apskati, savukārt tiesai ir nepieciešams ilgāks laiks, lai pieņemtais lēmums par pierādījumu nodrošināšanu tiek izpildīts.

Pieteikumā, ka būtu iesniedzams notāram, pieteicējs norāda tīmekļa adresi, kuru vajag apskatīt. Tālāk notārs apskata tīmekli un sastāda aktu. Aktā tiek fiksēta visa nepieciešama informācija un turmāk tāds akts tiek izmantots tiesā kā pierādījums.

Tāpat veicot fakta fiksāciju pie notāra tiek saglabāta konfidencialitāte un prētēja puse var neuzzināt par veikto darbību, līdz ar ko tiek samazinātas iespējas iznīcināt pierādījumu.

Notārs var veikt apskati ne tikai savā kontorā, bet arī uz vietas. Notārs sagatavo detalizētu aktu ar objekta apraksti, ja ir nepiesiešams var veikt arī video vai foto fiksāciju.

Tāpat ievērojot notāra neitralitāti un iespēju sniegt juridisko konsultāciju, notārs varēja piedalīties pie pierādījuma nodrošinājuma vienlaikus mūdināt puses vienoties, ja fakta fiksēšana notiek piedaloties abām pusēm.

¹¹⁵ Лидье Л. Доказательственная и исполнительная сила нотариального акта во Франции. Pieejams: http://www.notiss.ru/usring/lemoine_ru.htm [aplūkots 15.04.2020.]

¹¹⁶ Долгов М.А. Профессия нотариус. Pieejams: <http://www.lawcenter.ru/notariat/n2.htm> [aplūkots 15.04.2020.].

Notāra veiktā mediācija ir profesionāla sarunu (apspiežu) vadīšana caur trešo personu, kura tādējādi veicina (aicina) strīda atrisināšanu caur pašiem akta dalībniekiem.¹¹⁷ Līdz ar veikt mediāciju un samazināt iespēju, ka prasītājs vērsies tiesā ar prasību.

¹¹⁷ Rieger G., Mihm K. Der Notar als Mediator. Grām.: Mediation in der notareillen Praxis. Carl Heymanns Verlag KG: Köln, 2002, S.100.

LĒMUMA IZPILDE UN TIESU IZPILDĪTĀJA FAKTA FIKSĒŠANA

Atbilstoši dispozitivitātes principam (pušu brīvu rīcību ar to subjektīvām tiesībām un to aizsardzības līdzekļiem) lēmums, ar kuru apmierināts pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu ir izpildāms pieteicējam.

Ja tiesas nospriesto nav iespējams panākt, nolējumam zūd jēga. Nolēmuma izpilde ir civilprocesa stadija, kurā zvērināti tiesu izpildītāji nodrošina tiesas, kā arī citu institūciju un amatpersonu nolēmumu piespiedu izpildi, ja parādnieki (atbildētāji) labprātīgi tos neizpilda likumā paredzētajā vai tiesas noteiktajā termiņā. Pildot amata pienākumus, zvērināts tiesu izpildītājs piemēro Civilprocesa likumu un citus normatīvos aktus un ievēro Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes apstiprināto metodiku un tiesu prakses atziņas.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 538.pantu tiesas spriedumi un lēmumi izpildāmi pēc to stāšanās likumīgā spēkā, izņemot gadījumus, kad saskaņā ar likumu vai tiesas spriedumu tie izpildāmi nekavējoties. Norādei, ka spriedums vai lēmums izpildāms nekavējoties, jābūt pašā izpildu dokumentā.

Lēmums par pierādījumu nodrošināšanu saskaņā ar Civilprocesa likuma ir pārsūdzāms desmit dienu laikā attiecīgajā apgabaltiesā. Ja lēmums stājies spēkā un iespējama atbildētājs to nav pārsūdzējis, tad pieteicējs nes lēmumu ar atzīmi par spēkā stāšanos pie tiesu izpildītāja un tiesu izpildītājs veic nepieciešamas darbības.

Pierādījumu nodrošināšana ietver ne tikai pierādījumu atrašanu, bet arī to nostiprināšanu. Civilprocesa likuma pierādījumu nodrošināšanas nodaļa nenosaka nekādus veidus, kā pierādījumi nostiprināmi. Nostiprināšana varētu izpausties dažādi. Parastais veids ir apķīlāšana (izņemšana), kādēļ reizēm pierādījumu nodrošināšanas rīkojumu mēdz saukt arī par civilo kratīšanas orderi. Taču reizēm lietisko pierādījumu izņemšana var būt vai nu fiziski gandrīz neiespējama to skaita, apjoma vai citu iemeslu dēļ (piemēram, apjomīgu rūpnīcu iekārtu gadījumā), vai arī nevēlama (piemēram, lai netiktu traucēts iestādes vai komersanta darbs, ja šī iestāde vai komersants nodrošina legālus pakalpojumus lielai sabiedrības daļai).

Pierādījumus var nodrošināt dažādos veidos, tajā skaitā ne tikai izņemot, bet arī aprakstot, nofotografējot, nofilmējot, nokopējot. Lai noteiktu, kurš pierādījumu nodrošināšanas veids ir piemērotākais, tiesnesim vai tiesai to vajadzētu izvērtēt un precīzi noteikt lēmumā par pierādījumu nodrošināšanu. Tā kā likums nenosaka nekādus īpašus kritērijus (izņemot tieši vai pēc analogijas pierādījumu skaitu, apjomu un ātru bojāšanos, bet šis uzskaitījums nav izsmeļošs), tad tiesnesim vai tiesai jārikojas pēc Civilprocesa likuma 5. panta piektās daļas – jāievēro tiesību vispārējie principi un jēga. Tātad jāņem vērā saprātīgums, taisnīgums un, jo īpaši, proporcionalitāte, izvērtējot abu pušu interešu līdzsvaru un reizēm arī puses un

sabiedrības interešu līdzsvaru. Galvenais, lai lēmumā būtu pienācīga motivācija šādai izvēlei un precīzi, tiesu izpildītājam saprotami un izpildāmi rīkojumi.

Pierādījumu nodrošināšanas piemērošanas pamati, pieteikuma izskatīšanas kārtība un lēmuma izpildes kārtība prasa precīzāku reglamentāciju.

Tā kā pierādījumu nodrošināšana gan var būt iedarbīgs līdzeklis vienas puses cīņā ar pārkāpumiem, gan arī nopietni apdraudēt otras puses tiesības un pret šīm personām tikt izmantots ļaunprātīgi, pierādījumu nodrošināšana prasa nopietnu, izsvērtu tiesneša vai tiesas veiktu analīzi, lai atrastu piemērotāko risinājumu un paredzētu abu pušu interešu līdzsvaru.

Zvērināts tiesu izpildītājs ir tiesu sistēmai piederīga persona, kura veic tiesu un citu institūciju nolēmumu izpildi. Tiesu izpildītāju likuma 73.pantā un 74. panta pirmajā daļā ¹¹⁸ ir uzskaitīti visas amata darbības.

Nolēmumu izpilde nav vienīgā funkcija, ko veic zvērināts tiesu izpildītājs. Papildus nolēmumu izpildei zvērināts tiesu izpildītājs veic arī citus uzdevumus, tā pēc ieinteresēto personu lūguma tiesu izpildītājs veic šādas amata darbības:

- 1) piegādā tiesas pavēstes un citus dokumentus;
- 2) fiksē faktus;
- 3) veic mantas apraksti kopīgas mantas dalīšanas nolūkā vai mantojuma lietā;
- 4) rīko publiskās izsoles;
- 5) vada mediāciju kā sertificēts mediators atbilstoši Mediācijas likumā paredzētajiem noteikumiem un kārtībai.

Pieņemot lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu tiesa lēmumā nosaka konkrētas darbības, kuras jāveic tiesu izpildītājam. Tiesu izpildītājs pats nevar izlēmt kā labāk nostiprināt pierādījumu. Tiesu izpildītājam precīzi jāizpild tiesas nolēmums. Tādējādi nolēmumā tiesai precīzi jānorāda kādu tieši pierādījumu un kādā veidā nepieciešams nostiprināt. Tā tiesa nosaka, ka dokumenti (pierādījumi) ir jāizņem pie konkrētas personas un uzglābt līdz tos pieprasīs tiesa izskatot konkrētu civillietu.

Tāpat šeit jāatzīmē, ka saksāņa ar Civilprocesa likuma 100.panta sesto daļu apmierinot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas, tiesnesis nosaka prasības pieteikuma iesniegšanas termiņu, ne ilgāk par 30 dienām. Līdz ar ko iespējams prasītājs ir ieinteresēts pēc iespējas ātrāk sākt lēmuma izpildi. Savlaicīga lēmuma izpildi palielina iespējama prasītāja iespējas iesniegt prasību tiesā.

Jaatzīmē, ka likumā nekas nav noteikts gadījumā, ja prasība arī netiek iesniegta. Faktiski ja tiesa uzlika tiesu izpildītājam izņemt un uzglābt noteiktus pierādījumus (dokumentus, failus,

¹¹⁸ Tiesu izpildītāju likums: LV likums. Pieņemts 24.10.2002. <https://likumi.lv/ta/id/68295-tiesu-izpilditaju-likums> [aplūkots 18.04.2020.]

priekšmetus) līdz to pieprasīs tiesa, tad iesniedzot prasību tiesā prasītājs nemaz nevar iesniegt pierādījumus, bet var tikai lūgt tiesu tos izprasīt no tiesu izpildītāja.

Tiesu izpildītājam arī ir amata atlīdzība, kuru sākuma jāsamaksa pieteicējam. Savukārt iesniedzot prasību tiesā viņš var lūgt piedzīt izdevumus no atbildētāja.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019.gada 27.marta spriedum civillietā Nr.CA-0835-19/24¹¹⁹ apmierināta prasība uzlikts par pienākumu akciju sabiedrībai "Hausmaster" izsniegt /pers. C/, 2015.gada 10.septembra /adrese/, dzīvokļu kopīpašnieku kopsapulces protokolaapliecinātu kopiju, kurā aizklātisanāksmes dalībnieku personas kodi.

Piedzīt no akciju sabiedrības "Hausmaster" par labu /pers. C/, personas kods /personas kods/, tiesāšanās izdevumus – samaksāto valsts nodevu 70 EUR (septiņdesmit euro), ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus 3,20 EUR (trīs euro, 20 centi) un ar lietas vešanu saistītos izdevumus 86,74 EUR (astoņdesmit seši euro, 74 centi), kopā piedzenot 159,94 EUR (viens simts piecdesmit deviņieuro, 94 centi).

Īsi lietas faktiskie apstākļi – Prasītājs /pers. C/ cēlis Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā cēlis prasību pret AS "Hausmaster" par informācijas sniegšanu, zaudējumu un atlīdzības par morālo kaitējumu piedziņu, kurā lūgts uzlikt par pienākumu akciju sabiedrībai "Hausmaster" izsniegt viņam 2015.gada 10.septembra /adrese/, dzīvokļu kopīpašnieku kopsapulces protokola apliecinātu kopiju; piedzīt no atbildētājas par labu prasītājam kompensāciju par morālo kaitējumu 450 EUR apmērā; piedzīt izdevumus par medikamentu iegādi 16,04 EUR; izdevumus par zvērināta tiesu izpildītāja veikto fakta fiksāciju 80,74 EUR; izdevumus par auto stāvvietas izmantošanu 4 EUR, kā arī visus ar tiesāšanos saistītos izdevumus.

Tiesa konstatēja, ka ar lietā esošo zvērinātas tiesu izpildītājas Ligitas Pētersones 2018.gada 2.februāra aktu Nr.00003/057/2018-AKT ir fiksēts fakts, ka 2018.gada 2.februārī prasītājs ieradās atbildētājas biroja telpās, lai iepazītos ar protokolu un saņemtu protokola foto fiksāciju, ko fiksētu zvērināts tiesu izpildītājs. Fakta fiksēšanas mērķis – savu kā dzīvokļa īpašnieka tiesību aizsardzība tiesā. Biroja darbiniece norādījusi, ka protokols ir izplatīts visiem iedzīvotājiem daļā līdz parakstiem. Prasītājs norādījis, ka protokolu nav saņēmis. Atbildētājas darbiniece uzrādījusi prasītājam protokolu un paskaidrojusi prasītājam, ka viņam ir tikai tiesības iepazīties ar tā saturu, bet veikt foto uzņēmumus, izrakstus un kopēt protokolu viņš nevar, pamatojoties uz Noteikumu 27.punktu. Atbildētājas darbiniece paskaidrojusi, ka nevar izsniegt protokola kopiju vai veikt foto fiksāciju, jo protokols satur personas datus.

¹¹⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019.gada 27.marta spriedums civillietā Nr.CA-0835-19/24, <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/> [aplūkots 20.04.2020.]

Vērtējot tiesību normas (Fizisko personu datu aizsardzības likuma) kopsakarā ar lietā konstatētajiem apstākļiem, tiesa atzina, ka atbildētājas vispārīga atsaukšanās uz personas datu aizsardzību nevarēja būt par pamatu prasītāja lūguma izsniegt protokola kopiju noraidīšanai, turklāt nav iegūti pierādījumi atbildētājai apgalvojumam, ka tā būtu piedāvājusi izsniegt prasītājam protokola kopiju, aizklājot tajā fizisko personu datus, jo zvērinātas tiesu izpildītājas aktā par fakta fiksēšanu šāds fakts nav fiksēts.

Tāpat tiesa atsaucoties uz Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 2. un 3.punktu un otro daļu, no atbildētājas par labu prasītājam ir piedzēna ar lietas vešanu saistītie izdevumi. Minēto apliecina lietas materiālos esošie par pierādījumu savākšanu, proti, izdevumi par zvērināta tiesu izpildītāja veikto fakta fiksāciju 80,74 EUR apmērā un izdevumus par autostāvvietas izmantošanu 4 EUR apmērā, kā arī ceļa izdevumus sakarā ar ierašanos tiesas sēdē 2 EUR apmērā.

Ievērojot minēto, darba autore atzīst, ka pēc prasības celšanas prasītājam ir pamats prasīt ar lietas saistītos izdevumus, proti, arī izdevumus par zvērināta tiesu izpildītāja veikto fakta fiksāciju. Savukārt, ja prasība nebija celta, tad prasīt izdevumu piedziņu pieteicējam nav pamata.

Fakta fiksēšana ir viena no amata darbībām, ko veic tiesu izpildītājs. Fakta fiksēšana ir interesanta, tajā pašā laikā pietiekami sarežģīta amata darbība.

Kā norādīts metodiskos norādījumos “Noteikumi par fakta fiksēšanu”, tad “faktu fiksēšana ir ar cilvēka maņu orgāniem uztveramu vai ar cilvēka maņu orgāniem uztveramu un ar speciāliem tehniskajiem līdzekļiem vai mērierīcēm nosakāmu konkrētu lietu, parādību, stāvokļu vai darbību formulēšana vārdos, kas tiek ierakstīti aktā par fakta fiksēšanu. Fakta fiksēšana ietver sevī šādu darbību kopumu: nokļūšana no zvērināta tiesu izpildītāja prakses vietas līdz fakta fiksēšanas vietai un atpakaļ, fakta fiksēšanas veikšana un akta sagatavošana”.¹²⁰

No minētā izriet, ka zvērināts tiesu izpildītājs aktā ieraksta un fiksē tikai to, ko pats redz, dzird vai kā citādi uztver vai ko nolasa no mērierīču rādītājiem konkrētajā fakta fiksēšanas vietā un brīdī. Līdz ar ko tiesu izpildītājam vajag atturoties no personīga viedokļa vai emocijām akta sastādīšanas brīdī. No vienas puses izklausas ļoti vienkārši, ja vajag aprakstīt tikai to, ko redz, dzird, bet praksē tas nav tik vienkārši.

Personai fiksēt kādu noteiktu faktu var būt parasta ikdienas situācijā, lai vēlāk to dokumentu izmantot tiesā vai kādā citā valsts iestādē kā pierādījumu. Piemēram, civillietā

¹²⁰ Metodiskie norādījumi “Noteikumi par fakta fiksēšanu” pieejami http://www.lzti.lv/media/documents/11049/2017_12_15_noteikumi-par-fakta-fiks%C4%93%C5%A1anu_ar_groz_A1cyd4k.pdf [aplūkots 20.04.20.]

Nr.CA-0705-19/20¹²¹ /pers. E/ prasībā pret biedrību „Patērētāju aizsardzības biedrība” par nekustamā īpašuma izpirkšanu ar tiesu izpildītāja aktu par fakta fiksēšanu konstatēts, ka atbildētāja atstāja prasītājam vēstuli par pirkuma tiesībām 2017. gada 25. februārī adresē/adrese A/.

Vienkāršotās procedūras lietā Nr.C-1735-19/3¹²² SIA “Juridiskā firma” prasībā pret /pers. A/ par naudas piedziņu, kā pierādījums tika izmantos zvērinātas tiesu izpildītājas 2016.gada 2.maija akts par fakta fiksēšanu ar pielikumiem, kurā fiksēts fakts, ka nodokļu maksātājam SIA „Juridiskā firma” Valsts ieņēmumu dienesta EDS sistēmā uz 2016.gada 2.maiju plkst 10.00 tika ievadīti pēdējie divi pārskati.

Piemēram, tiesu izpildītājs var fiksēt notika vai nenotika saskarme. Administratīvās rajona tiesas 2019.gada 20.decembra sprieduma lietā Nr. A-42-01655-19/5¹²³ kā pierādījums bija iesniegts tiesu izpildītāja akts, ar kuru tiek fiksēta kā notika saskarsme ar bērnu. Aktā norādīts, ka tiesu izpildītāja iegājusi dzīvoklī un informējusi par to, ka ieradusies fiksēt, kā notiek /pers. A/ saskarsme ar bērnu. Pēc ieiešanas dzīvoklī sieviete aizslēgusi durvis un teikusi: „Ejiet, savāciet viņu, viņa ir tur!”. Pēc tam sauc uz istabu: „/pers. F/, es taču teicu, ka atnāks tiesu izpildītājs, lai tevi aizvestu sev līdz.” No dzīvokļa iznāk vecāka sieviete, kas stumj sev pa priekšu meiteni, kura negribīgi nāk, izskatās nobijusies – stāv lielām, ieplestām acīm. Vecākā sieviete iestumj meiteni atpakaļ dzīvoklī. /pers. E/ sauc meiteni atpakaļ, vecākā sieviete atkal izstumj meiteni koridorā un sapurina, lai viņa sāk runāt. Meitene saka: „Nē, es negribu tēti redzēt”. /pers. E/ jautā meitenei: „Pasaki viņiem, vai tu gribi satikties ar tēti?” Meitene atbild, ka negrib tēti redzēt, pēc tam vecākā sieviete iestumj meiteni dzīvoklī.

Šajā gadījumā tiesu izpildītājs fiksēja nenotikušu saskarsmi ar bērnu vienlaikus atspoguļoja personu dialogus un iesaistīto personu kustības. Šajā aktā tiesu izpildītājs izmantoja tādus vārdus kā stumj, stāv lielām, ieplestām acīm. Šos tiesu izpildītāja vārdus var traktēt kā personīgo attieksmi.

Lai nofiksēt kādu faktu, personai ar rakstveida iesniegumu jāveršas pie izvēlēta tiesu izpildītāja. Ja situācija ir sarežģīta un nekonkrēta, tad labāk sākuma izrunāt ar tiesu izpildītāju konkrētus apstākļus un darbības. Tad rakstveida iesniegumā ir jānorāda: kādu faktu iesniedzējs lūdz fiksēt; kādam mērķim fakta fiksēšana ir nepieciešama; formu, kādā fiksētais fakts aktā

¹²¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 21.oktobra 2019.gada spriedums lietā Nr.CA-0705-19/20 publicēts <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/> [aplūkots 20.04.2020.]

¹²² Daugavpils tiesas 2019.gada 7.novembra spriedums lietā Nr.1735-19/3, <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/> [aplūkots 20.04.2020.]

¹²³ Administratīvās rajona tiesas 2019.gada 20.decembra sprieduma lietā Nr. A-42-01655-19/5 publicēts <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/> [aplūkots 20.04.2020.]

jāatspoguļo, – digitālā vai rakstveida formā; veidu, kādā izsniedzams akts, – papīra formā vai elektroniski.

Metodiskie norādījumi 6. punkts noteic, ka “ja zvērināts tiesu izpildītājs uzskata, ka mērķi, kādam ieinteresētā persona lūgusi fiksēt konkrēto faktu, var vienkāršāk, ātrāk vai kvalitatīvāk sasniegt ar citiem līdzekļiem, piemēram, speciālistu pieaicināšanu, tiesu izpildītājs informē personu par šiem alternatīvajiem līdzekļiem. Ja arī pēc tam ieinteresētā persona uzstāj uz fakta fiksēšanu, zvērināts tiesu izpildītājs savu iespēju robežās fiksē konkrēto faktu.”

Tādējādi, ja tiek izrunāts lūgums, tad jau šajā stādīja tiesu izpildītājs varēs izskaidrot ieinteresētajai personai kā lābāk rīkoties, lai sasniegtu nepieciešamo mērķi.

Ar Vidzemes rajona tiesas 2018.gada 27.marta spriedumu civillietā Nr.C-0681-18/2¹²⁴ apmierināts biedrības “Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība” prasība pret /uzņēmums/ par zaudējumu atlīdzību.

Atbildētājs organizēja Sergeja Lazareva lielo jubilejas koncertu “Arēnā Rīga”, Skanstes ielā 21, Rīgā, 2016.gada 10.novembrī plkst.19.00.

Prasītājs 2016.gada 26.oktobrī nosūtīja vēstuli Nr.2/1P 142-16 atbildētājam ar uzaicinājumu saņemt licenci autoru darbu izmantošanai publiskā izpildījumā iepriekš minētajā koncertā, tomēr atbildētājs to neizdarīja un organizēja koncertu bez Autortiesību likumā noteiktās atļaujas (licences) saņemšanas, nesamaksājot autoratlīdzību par prasītāja pārstāvēto autoru darbu izmantošanu un tādejādi saskaņā ar Autortiesību likuma 68.panta pirmo daļu īstenoja autortiesību pārkāpumu.

Atbilstoši Tiesu izpildītāju likuma 74.panta pirmās daļas 2.punktam prasītājs lūdza zvērinātu tiesu izpildītāju Baibu Baltiņu veikt faktu fiksāciju Sergeja Lazareva koncertā. Saskaņā ar zvērinātas tiesu izpildītājas Baibas Baltiņas 2016.gada 10.novembrī sastādīto aktu Nr.00167/038/2016-AKT koncerta laikā ar mobilo telefonu iPhone 5s, izmantojot lietojumprogrammu “Soundhound” un funkciju “Print Screen”, tika atpazīti šādi ar autortiesībām aizsargāti darbi: Breaking Away, Sergey Lazarev; The Flyer, Sergey Lazarev; Shattered Dream, Sergey Lazarev; Nerealnaya Lubov, Sergey Lazarev; Nayd Menya [Alex Menco Remix], Sergey Lazarev; Stumblin’, Sergey Lazarev; Cure the Thunder, Sergey Lazarev; Alarm, Sergey Lazarev; Bienie Serdtsa, Sergey Lazarev; Vesna, Sergey Lazarev; Slezi V MoemSerdce (ChinKong Protuction), Sergey Lazarev; Just Because You Walk Away, Sergey Lazarev; Fake, Sergey Lazarev; Lazerboy, Sergey Lazarev; TV Or Radio, Sergey Lazarev; Eto Vse Ona,

¹²⁴ Vidzemes rajona tiesas 2018.gada 27.marta spriedums civillietā Nr.C-0681-18/2 <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/> [aplūkots 20.04.2020.].

Sergey Lazarev; Vspominai, SergeyLazarev; 7 citf, SergeyLazarev; Vsamoersedce(Šou "Hit"), SergeyLazarev, Pust ves mir podozhdyot, Sergey Lazarev.

Tiesa konstatēja, ka ar zvērinātas tiesu izpildītājas Baibas Baltiņas 2016.gada 10.novembrī sastādīto Aktu Nr.00167/038/2016-AKT, tā pielikumiem, fiksēts aptuvenais zāles procentuālais aizpildījums, fiksēti koncertā izpildītie muzikālie darbi, izmantojot diktafonu un lietojot lietojumprogrammu Sound Hound, fiksēts, kādi muzikālie darbi tiek izpildīti koncerta laikā. Fotoattēli pievienoti pielikumā. Fiksējot faktu veikts ierakstsar diktafonu un ieraksts ienestsatmiņas kartē Philips 8GBUSB3.0 .

Arī Daugavils tiesas 2019.gada 17.maija izskatīja lietu Nr. C29357018¹²⁵ biedrības „Autortiesību un komunicēšanās konsultāciju aģentūra/ Latvijas Autoru apvienība” prasībā pretsabiedrību ar ierobežotu atbildību „GRUPAL” par zaudējumu piedziņu.

Tiesa apmierināja prasību un viens no pierādījumiem bija zvērināta tiesu izpildītāja akts par fakta fiksāciju.

Spriedumā norādīts, ka pasākuma rīkotājs nebija saņēmis autortiesību subjekta atļauju darbu izmantošanai, AKKA/LAA vērsās pie zvērinātas tiesu izpildītājas Baibas Baltiņas ar lūgumu veikt fakta fiksēšanu koncertā „Leonīds Agutins un Anželika Varum” Arēnā Rīga, Skanstes ielā 21, Rīgā, lūdzot fiksēt zāles procentuālo aizpildījumu, izmantojot fototehniku, kā arī ieraksta veikšanu diktofonā visu koncerta laiku. Fakta fiksēšanas mērķis bija pierādījumu nodrošināšana iespējamai tiesvedībai.

Zvērinātas tiesu izpildītājas Baibas Baltiņas aktā Nr.00079/038/2018-AKT un tā pielikumos ietverts pasākumā atskaņoto darbu audioieraksts, kā arī fotogrāfijas, kuras apliecina zāles aizpildījumu. Izmantojot attiecīgo ierakstu, AKKA/LAA ir identificējusi savu pārstāvēto autoru darbus, kuru izmantošana publiskajāizpildījumāir notikusi, nesaņemot likumā noteikto atļauju.

No minētiem piemēriem autore secina, ka izveidojusies noteikta prakse, kas lai aizsargātu intelektuālo īpašumu (šajā gadījumā koncertā izskanēto mūziku) tiek aicināts tiesu izpildītājs. Imantojot nepieciešamos ierīces viņš savā aktā fikē apstākļus, kas turpmāk ir par pamatu tiesvedībai.

Bieži vien tiesu izpildītāju pieaicina fiksēt faktu par preces piegādi, bet tāda fakta fiksācijā ir sarežģīta un nevienmēr ir derīga tiesā kā pierādījums.

Tā administratīvajā lietā Nr.A-42-01355-19/23 ¹²⁶ ar zvērināta tiesu izpildītāja sastādītajiem aktiem ir fiksēts, ka 2017.gada 1.februārī /adrese/, klātesot SIA /Nosaukums B/

¹²⁵ Daugavpils tiesas 2019.gada 17.maija spriedums civillietā Nr. C29357018 <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/> [aplūkots 20.04.2020.]

¹²⁶ Administratīvajā rajona tiesas 2019.gada 18.decembra spriedums lietā Nr.A-42-01355-19/23 <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/> [aplūkots 20.04.2020.]

valdes loceklim /pers. D/ un pieteicējas valdes loceklim /pers. E/, transportlīdzeklis /TL marka/, valsts reģistrācijas Nr./reģistrācijas numurs/, un transportlīdzeklis /TL marka/ Nr./reģistrācijas numurs/ atved dažādas preces. Preču izsniedzējs /pers. D/ un preču pieņēmējs /pers. E/ paraksta 2017.gada 1.februāra pavadzīm.

No minētā izriet, ka zvērināts tiesu izpildītājs ir fiksējis, ka konkrētos datumos adresē/adrese A/, ir bijušas konkrētas automašīnas, kurās atradušās preces, bijušas SIA /Nosaukums A/ un SIA /Nosaukums B/ amatpersonas /pers. E/ un /pers. D/, kuras parakstījušas attiecīgas pavadzīmes. Taču no zvērināta tiesu izpildītāja sastādītajiem aktiem nav konstatējams, ka automašīnās atradušās tieši tās preces, kuras norādītas pavadzīmēs. Šāds salīdzinājums nav veikts, preces nav identificētas, kā arī nav fiksēts, kurš tad preces atved.

Izvērtējot lietā esošos pierādījumus, tiesa atzina, ka pavadzīmēs norādītās preces SIA/Nosaukums B/ nav piegādājusi SIA /Nosaukums A/ – ir tikai noformēti dokumenti, pamatojoties uzturpmāk minēto.

Visās SIA /Nosaukums B/ vārdā 2017.gada 1., 3., 8. un 13.februārī noformētajās pavadzīmēs kā preču izsniegšanas vieta norādīta SIA /Nosaukums B/ juridiskā adrese/adrese B/. 2017.gada 21.novembrī dienests apsekojis SIA /Nosaukums B/ juridisko adresi/adrese B/, konstatējot, ka minētajā adresē atrodas piecstāvu dzīvojamā māja. Pirmajā stāvā atrodas pastkastīte ar norādi SIA/Nosaukums B/. Dzīvokļa Nr.8 durvis atvēra SIA/Nosaukums B/ pilnvarotā persona /pers. D/, kurš paskaidroja, ka atļāvis SIA/Nosaukums B/ viņam piederošo dzīvokli izmantot juridiskajai adresei līdz brīdim, kad uzņēmums uzsāks saimniecisko darbību. Iepriekš minētajā adresē SIA/Nosaukums B/ pamatlīdzekļi vai preču krājumi nav atradušies. Apsekošanas laikā SIA/Nosaukums B/saimnieciskā darbība netika konstatēta. Tātad no /adrese/, strīdus preces nav vestas.

Metodiskie norādījumi 5. punkts noteic, ka “ja fiksējamais fakts vai fiksēšanas mērķis nav saprotams vai nav pietiekami konkretizēts, kā arī tad, ja zvērinātam tiesu izpildītājam par fiksējamā fakta vai tā fiksēšanas mērķa tiesiskumu rodas pamatotas šaubas, zvērināts tiesu izpildītājs pieprasa iesniedzējam papildu informāciju. Ja iesniedzēja sniegtā papildu informācija nenovērš fiksējamā fakta vai tā fiksēšanas mērķa neskaidrību vai ja iesniedzējs zvērināta tiesu izpildītāja noteiktajā termiņā nesniedz prasīto informāciju, zvērināts tiesu izpildītājs rakstveidā atsaka iesniedzējam konkrētā fakta fiksēšanu.

Apkopojot minēto var secināt, ka fakta fiksēšanas mērķis ir palīdzēt ieinteresētajai personai pierādīt konkrēta fakta esību. Fakta fiksēšanas mērķim jābūt tiesiskam un ja tiesu izpildītājam rodas šaubas, tad vajag vai pieprasīt papildus informāciju no personas, vai atturēties no tāda fakta fiksēšanas. Fiksēt ieinteresētās personas prettiesiskas darbības tiesu izpildītāja ir aizliegts.

Ar Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018.gada 17.decembra lēmumu lietā Nr.3-12/0303-18/13¹²⁷ noraidīts A.R. pieteikums pret iespējamajiem atbildētājiem R.V. un V.V. par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas tiesā.

Pieteikumā norādīts, ka iespējamie atbildētāji ignorēja iespējamās prasītājas 2018.gada 16.augusta rakstveida lūgumu par mājas apskati.

Tiesa atzina, ka šāds apgalvojums ir nepamatots, jo no 2018.gada 16.augusta lūguma un VAS "Latvijas Pasts" 2018.gada 16.augusta elektroniskā kases aparāta čeka redzams, ka iespējamajam atbildētājam V.V. adresētais brīdinājums nav nosūtīts uz viņa deklarēto dzīvesvietas adresi, kas nav mainījies kopš 2003.gada.

Tiesā nav iesniegti pierādījumi tam, ka iespējamie atbildētāji būtu atteikušies ielaist mājā iespējamo prasītāju A.R.

Atbilstoši Tiesu izpildītāju likuma 74.panta pirmās daļas 2.punktam, zvērināts tiesu izpildītājs pēc ieinteresēto personu lūguma veic šādas amata darbības: fiksē faktus.

Tiesu izpildītāju likuma 40.panta pirmā daļa noteic, ka zvērināta tiesu izpildītāja izvirzītās prasības un dotie rīkojumi, veicot amata darbības, ir saistoši visām personām valsts teritorijā.

Tādējādi, zvērinātam tiesu izpildītājam pēc ieinteresētās personas lūguma, arī bez tiesas lēmuma par pierādījumu nodrošināšanu, ir tiesības sastādīt aktu par faktu fiksēšanu.

Pieteikumā nav norādīts, un tiesā nav iesniegti attiecīgi pierādījumi tam, ka pieteicēja pirms pieteikuma iesniegšanas tiesā būtu izrādījusi iniciatīvu un vērsusies pie zvērināta tiesu izpildītāja ar lūgumu fiksēt faktus (apskatīt māju), taču pastāvētu kādi šķēršļi, kas zvērinātam tiesu izpildītājam liegtu veikt viņam ar likumu noteiktās amata darbības, kā dēļ tiesai būtu jālemj par pierādījumu nodrošināšanu.

Bez tam, pieteikumā norādīts, ka iespējamā prasītāja pašlaik nedzīvo dzīvojamajā mājā L.iela, Rīgā, tādēļ, ka viņai sakarā ar veselības traucējumiem ir nepieciešama citu personu palīdzība, taču šīs mājas atslēgas iespējamai prasītājai ir, bez tam mājā atrodas arī iespējamai prasītājai piederošas mantas un mēbeles.

Šis apstāklis neliecina par to, ka iespējamai prasītājai A.R. būtu liegta iespēja pašai kopā ar zvērinātu tiesu izpildītāju ierasties minētajā adresē un fiksēt viņu interesējošos faktus.

Ievērojot norādīto, konkrētajā gadījumā nav pamata atzina, ka pastāvētu kādi objektīvi apstākļi, kuru dēļ būtu jāpieņem lēmums par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas.

¹²⁷ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018.gada 17.decembra lēmums [nav publicēts].

Darba autore uzskata par pamatotu tiesas norādi, ka pieteicēja varēja ar tiesu izpildītāja palīdzību nofiksēt nepieciešmos faktus.

No šobrīd esošas tiesu prakses darba autore secina, ka arvien lielāku popularitāti iegūva fakta fiksācija ar tiesu izpildītāja palīdzību, bet pastāv cilvēciskais faktors (cilvēciskas kļūdas). Fakta fiksācija aktīvi izmantota kā pierādījums ne tikai civilstrīdās, bet arī administratīvajās lietās. Tiesu izpildītājam fiksējot faktu jāatturas no personīga viedokļa veicot šo darba pienākumu, jo personīgi uzskati, kas tiek nofiksēti aktā var negatīvi ietekmēt uz pierādījumu. Aktā fiksētai informācijai jābūt pilnīgi neitrālai bez emocijām un personīga viedokļa, bet tikai sausiai fakta fiksācijai. Tiesu izpildītājam arī stingri jāskatas uz terminoloģiju, ko viņš izmanto atspoguļot informāciju.

KOPSAVILKUMS

Apkopojot darba gaitā paustās atziņas, autore piedāvā aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Iesniedzot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu, pieteicējs var lūgt nodrošināt tikai ziņas avotu, proti, dokumentu, aktu vai liecinieku liecības. Šobrīd likumā norādīts, ka pieteicējam jānorāda faktus, kuru pierādīšanai šie pierādījumi nepieciešami. Praksē sastopas gadījumi, kad tiek jaukta pierādījumu nodrošināšan, ar pierādījumu vākšanu vai prasības nodrošinājumu. Līdz ar to, pēc autora domām jāveic grozījumus likumā papildinot Civilprocesa likuma 99.panta 3.punktu ar vārdiem “ziņas par faktiem”. Proti, izteikt likumu tādā redakcijā “Pieteikumā par pierādījumu nodrošināšanu norāda ziņas par faktiem, kuru pierādīšanai šie pierādījumi nepieciešami”.
2. Viens no kritērijiem pierādījumu nodrošināšanai ir pamatotas bažas par šo pierādījumu vēlākas iegūšanas neiespējamību vai būtisku pierādījumu iegūšanas apgrūtinājumu. Pieteicējam iesniedzot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas ir jālūdz nodrošināt pierādījumus Civilprocesa likuma 16.nodaļas izpratnē, veicot tādas darbības, kuru rezultātā pierādījumi kā ziņas par faktiem tiek savākti un nostiprināti attiecīgā procesuālā formā, lai tie netiek iznīcināti, noslēpti vai citādi padarīti par nepieejamiem. Pieteicējam arī jāpierāda, ka nepieciešami pierādījumu tik tiešam atrodās pie atbildētāja. Pieteicēja mērķis iesniedzot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas var būt fakta nostiprināšana un saglabāšana, bet ne izprasīšana.
3. Skatot pieteikumu par pierādījumu nodrošinājumu pirms prasības celšanas tiesai arī jānodrošina puses tiesības uz taisnīgu tiesu, līdz ar ko jābūt ievēroti pušu gan tiesības piedalīties tiesas sēdē, gan izteikt iebildumus un paskaidrojumus, gan arī pārsūdzēt tiesas nolēmumu (Civilprocesa likuma 74.pants).
4. Pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu nav domāts, lai pieteicējs nemaksājot tiesas izdevumus, noskaidro būtiskus lietasapstākļus, lai izlemtu par prasības celšanas lietderīgumu. Līdz ar ko Civilprocesa likuma 98.panta pirmā daļa būtu papildināta ar vārdiem (..), tā var lūgt šos pierādījumus nodrošināt iesniedzot motīvētu pieteikumu.
5. Tāpat tiesā kā vienu no pamatiem pieteikuma noraidīšanai ir norādījusi apstākļi, ka nav iesniegti pierādījumi, kas liecinātu, ka iesējamā atbildētāja dokumentus neizsniegs pieteicējai vai arī varētu tos iznīcināt. Savukārt pants par pierādījumu

nodrošināšanu faktiski neprasa iesniegt pierādījumu, bet pieteikumā ir jānorāda iemeslus, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pierādījumus.

6. Tādējādi pēc autores domām, lai novērst neskaidrību šajā pantā, būtu jāveic izmaiņas un Civilprocesa likuma 99.panta 4.punkts būtu papildināts ar vārdu “iesniedz pierādījums, kas tos apstiprina” un tiek izteikts tādā redakcijā: “Pieteikumā par pierādījumu nodrošināšanu norāda: 4) iemeslus, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pierādījumus un iesniedz pierādījumus, kas tos apstiprina”.
7. Notāra funkciju var paplašināt īpaši stādīja, kad lietā tiesa nav ierosināta, proti, pirms prasības celšanas. Notārs var veikt lietu un rakstveida pierādījumu apskati. Autore uzskata, ka notaram var uzticēt veikt pierādījumu fiksāciju īpaši gadījumos, kad pārkapums notika internetā. Pārkapums, kas izdarīts internetā ir nepieciešams ātri nofiksēt, jo prētējā gadījumā tas var pazust. Notārs var nodrošināt ātru apskati, savukārt tiesai ir nepieciešams ilgāks laiks, lai pieņemtu lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu.
8. Tiesu izpildītājam fiksējot faktu jāatturas no personīga viedokļa veicot šo darba pienākumu, jo personīgi uzskati, kas tiek nofiksēti aktā var negatīvi ietekmēt uz pierādījumu. Aktā fiksētai informācijai jābūt pilnīgi neitrālai bez emocijām un personīga viedokļa, bet tikai sausiai fakta fiksācijai. Tiesu izpildītājam arī stingri jāskatās uz terminoloģiju, ko viņš izmanto atspoguļot informāciju.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra:

1. Akadēmiskā terminu datubāze. Termins vārdam “fakts”
<http://termini.lza.lv/term.php?term=fakts&list=fakts&lang=LV>
2. Akadēmiskā terminu datubāze. Termins vārdam “pierādījums”. Pieejams:
<http://termini.lza.lv/term.php?term=pier%C4%81d%C4%ABjums&list=pier%C4%81d%C4%ABjums&lang=LV>
3. Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007
4. Baumbach A., Lauterbach W Albers J., Hartmann P. (2007) Kommentar zur ZPO. 65 Auflage. München, Verlag C.H. Beck. § 286. Rn.1.
5. Bukovskis V. Civīlprocesa mācību grāmata.R., Autora izdevums, 1933
6. Burlington Universal Concice Dictionary. England: BROWN Watson, [b.g.].
7. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa) otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.K.Torgāna zinātniskākajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.
8. Civilprocesa likuma komentāri. Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016., 337. lpp.
9. Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006., 172. lpp.
10. Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem. Sastādījuši: senators F.Konradi, Tiesu palātas Civildepartamenta priekšsēdētājs T.Zvejnieks u.c., Rīga, 1939.
11. Dainas Oses promocijas darbs “Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā”, Rīga, 2013.
12. Dickinson A., The Brussels I Regulation Recast, Oxford University Press, 2015, p. 368.
13. Dombrovskis R. Pierādījumu izpratne kriminālprocesā // Administratīvā un kriminālā justīcija, 2000, Nr.1, 43.-44.lpp.
14. Dreimanis, A. Pagaidu aizsardzības līdzekļi administratīvajā procesā tiesā. Jurista Vārds, 2009. gada 24. marts, Nr. 12 (565).
15. Grabenwarter C. Europäische Menschenrechtskonvention. München: C.H.Beck, 2005, S. 310;
16. Juridisko terminu vārdnīca. Autoru kolektīvs, Rīga, Nordik, 1998., 72.lpp.
17. Latviešu valodas vārdnīca. 2. Izd. Rīga: Avots, 1998, 649. lpp.

18. Likumdošanas aktu terminu vārdnīca/sast. Krauklis V., Ūķis G., Krauklis J. R. SENDERS R. 1999.
19. Līcis A. Prasības tiesvedība un pierādījumi. Prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003.
20. Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2003. 66. lpp.
21. Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs, R., 2012. Pieejams: <https://dspace.lu.lv>
22. Ose D. Pierādījumu neiesniegšanas atšķirīgās sekas tiesu praksē. Jurista Vārds, 31.01.2017., Nr. 5 (959), 12.-16.lpp.
23. Pečs E. Pētījums par tiesāšanās izdevumu apmēra, valsts nodevas veidošanās mehānisma un valsts nodevas apmēra pamatojuma noteikšanu civillietās Latvijas Republikā. Tieslietu ministrijas un ANO Attīstības programmas projekts. Atbalsts tiesu sistēmai. 2004. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/petijums_tiesasanas_izdevumi.pdf
24. Rieger G., Mihm K. Der Notar als Mediator. Grām.: Mediation in der notareillen Praxis. Carl Heymanns Verlag KG: Köln, 2002, S.100.
25. Rosenberg/Schwab.(1993) Zivilprozessrecht. Munnchen.
26. Rozenbergs J., Briģis I. Padomju civilprocesuālās tiesības. Rīga, "Zvaigzne", 1978., 134.lpp.
27. Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 9.punktu.
28. Stürner. Verfahrensgrundsätze des Zivilprozesses und Verfassung. Festschrift für Fritz Baur. Tübingen, 1981, S.650.
29. Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Liesma, 1978, 581.lpp.
30. Vedins I. Loģika. – Rīga: Avots, 1998., 360. lpp.
31. Vildbergs H.J., Feldhūne G. Atsauces Satversmei: mācību līdzeklis. – Rīga: Latvijas Universitāte, 2003., 75.-76.lpp.
32. Wolf C., Zeibig N. Evidence in Civil Law- Germany. Maribor: Institute for Local Self-Government and Public Procurement, 2015, p.15. Pieejams:<http://books.lexlocalis.press/evidenceincivillaw/germany/files/downloads/Evidence%20in%20Civil%20Law%20-%20Germany.pdf> [apskatīts 02.02.2020]
33. Алексеев С.С. Право: азбука - теория - философия: Опыт комплексного исследования. - М.: Статут, 1999. - с. 120.
34. Амосов С. Пределы судебного познания в процессуальном праве, <https://www.lawmix.ru/comm/6346>

35. Бартошек М. Римское право. – Москва: Юридическая литература, 1989, с.258
36. Гражданский процесс. Курс лекций, читанных профессором Ю.С.Гамбаровым. 1894-1895 ак.г.; Citēts рēs: Гражданский процесс. Хрестоматия. Под редакцией М.К.Треушников. – Москва: Городец, 2005., стр. 344.
37. Девицкий, Э.И. К вопросу о понятии предмета доказывания в российском гражданском процессе/Академический юридический журнал № 4 (6) (октябрь - декабрь), 2001 г. Pieejams: [http:// izpi.ru/ aum.php?n=12](http://izpi.ru/aum.php?n=12) [aplūkots 2020.gada 20.martā]
38. Демидов И.В. Логика: Учебное пособие для юридических вузов / Под ред. доктора философских наук, проф. Б.И. Каверина. - М.: Юриспруденция, 2000. - 208 с.
39. Долгов М.А. Профессия нотариус. Pieejams: <http://www.lawcenter.ru/notariat/n2.htm>
40. Коршунов Н.М., Мареев Ю.Л. Гражданский процесс: учебник для вузов. – М.: Норма, 2004. с.167.
41. Лидье Л. Доказательственная и исполнительная сила нотариального акта во Франции. Pieejams: http://www.notiss.ru/usrimg/lemoine_ru.htm [skatīts 2020.gada 15.aprīlī]
42. Осокина Г.Л. Гражданский процесс. Общая часть. – Москва: Юристь, 2006., стр. 572.
43. Платон. Определения. Диалоги. – Москва: Мысль, 1986., стр. 433.
44. Треушников М.К. Судебные доказательства. Москва: ОАО «Издательский дом « Городец», 2004, с.73.

Normatīvie akti

45. Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>
46. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>
47. Tiesu izpildītāju likums: LV likums. Pieņemts 24.10.2002. <https://likumi.lv/ta/id/68295-tiesu-izpilditaju-likums>
48. Igaunijas Republikas Civilprocesa likums. Pieņemts 20.04.2005. Pieejams <https://www.riigiteataja.ee/akt/13261659>
49. Likums "Par tiesu varu": LV likums. Pieņemts 15.12.1992. Pieejams <https://likumi.lv/doc.php?id=t62847>

50. Likums “Par nodokļiem un nodevām”: LV likums. Pieņemts 02.02.1995. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/33946-par-nodokliem-un-nodevam>
51. Metodiskie norādījumi “Noteikumi par fakta fiksēšanu”. Pieejami http://www.lzti.lv/media/documents/11049/2017_12_15_noteikumi-par-fakta-fiks%C4%93%C5%A1anu_ar_groz_A1cyd4k.pdf
52. Notariāta likums: LV likums. Pieņemts 01.06.1993. Pieejams <https://likumi.lv/ta/id/59982-notariata-likums>
53. Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika: Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 170. lpp
54. Tiesu izpildītāju likums, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/68295-tiesu-izpilditaju-likums>
55. Zivilprozessrecht, ZPO (Vācijas Civilprocesa kodekss). § 136.pants. Pieejams: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html#p1384
56. EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (EK) Nr. 861/2007 Pieejama <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0861&from=EN>

Juridiskās prakses materiāli:

57. Administratīvās rajona tiesas 2019.gada 20.decembra sprieduma lietā Nr. A-42-01655-19/5. [publicēts].
58. Daugavas tiesas 2019.gada 7.novembra spriedums lietā Nr.1735-19/3. [publicēts]
59. Daugavils tiesas 2019.gada 17.maija spriedums civillietā Nr. C29357018. [publicēts]
60. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 21.marta spriedums lietā SKC-98, 2012. Pieejams <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/civilprocesa-likums/b-dala-tiesvediba-pirmas-instances-tiesa-127-40610-pants/ceturta-sadala-prasibas-tiesvediba-127-232pants/22nodala-spriedums-189-208pants>
61. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 10.decembra spriedums lietā Nr.SKC-467, 2008. [nav publicēts]
62. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 29.oktobra spriedums Lietā Nr. SKC-386, 2008.gada [publicēts] Pieejams <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2008>
63. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 5.decembra spriedums SKC-796 [publicēts] Pieejams

<http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2007>

64. Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojums prasības nodrošinājuma lietās. bRīga, 2015. 4.lpp. [publicēts] Pieejams http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2015/Prasibas%20nodrosinajums-petijums.doc
65. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 21.oktobra 2019.gada spriedums lietā Nr.CA-0705-19/20 [publicēts]
66. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019.gada 27.marta spriedums civillietā Nr.CA-0835-19/24 [publicēts]
67. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas lēmums lietā Nr.C-1507-18 [nav publicēts].
68. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2018.gada 17.decembra lēmums [nav publicēts].
69. Satversmes tiesas 2001.gada 3.aprīļa spriedums lietā Nr.2000-07-0409 Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2000-07-0409_Spriedums.pdf
70. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2001-10-01. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2001-10-01_Spriedums.pdf
71. Satversmes tiesas 2003. gada 4. februāra spriedums lietā Nr. 2002-06-01. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-06-01_Spriedums.pdf
72. Satversmes tiesas 2003.gada 4.februāra spriedums lietā Nr. Nr.2002-06-01, secinājumu daļa 2.4. punkts. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2002-06-01_Spriedums.pdf
73. Satversmes tiesas 2010.gada 30.marta sprieduma lietā Nr.2009-85-01 12.punkts. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2010-15-01_Spriedums.pdf
74. Satversmes tiesas 2015.gada 12.novembra spriedums lietā Nr. 2015-06-01, 11.1. punkts. Pieejams http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2015-06-01_Spriedums.pdf
75. Vidzemes rajona tiesas 2018.gada 27.marta spriedums civillietā Nr.C-0681-18/2 <https://manas.tiesas.lv/eTiesas/>

Maģistra darbs “Pierādījumu nodrošināšana pirms prasības celšanas” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Alisa Čugainova _____

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: docente Dr. iur. Daina Ose _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā _____

Metodiķe: Madara Ķimene _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____, protokola

Nr. _____, vērtējums _____ (_____)

Komisijas sekretārs: _____